

Efterretningsmæssig risikovurdering 2005

**FE Forsvarets
Efterretningstjeneste**

Kastellet 30 - 2100 København Ø

Telefon 33 32 55 66

Telefax 33 93 13 20

www.fe-ddis.dk

E-mail: fe@fe-mail.dk

Nr.:	350.460-02146
Dato:	13. december 2005

(Bedes anført ved henvendelse)

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Hovedkonklusion	7
Strategiske forhold	9
Sikkerhedspolitiske udfordringer	9
Det nye stormagtsspil	10
Brudflader i internationale organisationer	10
FN	11
NATO	11
EU	11
Integrationsprocesser og periferiproblemer i Europa	12
Militære udviklingstræk	12
Fremmed efterretningsvirksomhed	13
Forsvarsudgifter	13
Naturressourcer	14
Befolkningsudvikling	14
Terrorisme	15
Militante sunniekstremistiske netværk	15
Finansiering	16
Aktionsformer og -midler	16
Kemiske og biologiske våben	16
Kernevåben og radiologiske våben	17
Militante sunniekstremistiske netværk regionalt	17
Europa	17
Nordafrika	18
Mellemøsten og Golfregionen	18
Afghanistan og Pakistan	19
Østafrika	19
Vestafrika	19
Centralasien	20
Sydøstasien	20
Fremtidsperspektiver for den sunniekstremistiske terror	20
Fremmede faktorer	20
Hæmmende faktorer	21
Shiamuslimsk terrorisme - Libanesisk Hizbollah	22
Forholdet mellem terrorgrupper og stater	22
Iran	22
Syrien	22
Pakistan	23
Illegal våbenhandel og organiseret kriminalitet	23
Spredning af masseødelæggelsesvåben	24
Mellemøsten, Golfen og Nordafrika	25
Den mellemøstlige konflikt	25
Israel og palæstinenserne	26
Syrien	26
Libanon	27
Jordan	28

Ægypten	28
Irak	28
Iran	30
Golfstaterne	31
Nordafrika	32
Asien	33
Kina	33
Taiwan-spørgsmålet	34
Den koreanske halvø	35
Afghanistan	35
Pakistan	36
Konflikten om Kashmir	37
Indien	37
Japan	37
Sydøsteuropa	39
De tunge problemer på Vestbalkan	39
Kosovo	40
Unionen Serbien og Montenegro	40
SNG	41
Rusland	41
Belarus	42
Ukraine	43
Moldova	43
Transkaukasus	44
Det kaspiske område	45
Centralasien	45
Afrika syd for Sahara	47
Politiske problemer	47
Økonomiske problemer	47
Etnicitet og religion	47
Aktuelle konflikter	48
Afrikas Horn	48
Centralafrika	49
Vestafrika	49

Forord

Velkommen til 2005 udgaven af Forsvarets Efterretningstjenestes åbne risikovurdering. Det er anden gang, vi offentliggør en sådan rapport, som indeholder en aktuell efterretningsmæssig vurdering af forhold i udlandet af betydning for Danmarks sikkerhed, herunder af international terrorisme.

Forsvarets Efterretningstjeneste udarbejder normalt rapporter, som er klassificerede af hensyn til beskyttelsen af vores kilder, ressourcer og samarbejdspartnere. Denne risikovurdering er imidlertid skrevet med henblik på offentliggørelse. Det betyder, at der i oplysningerne og vurderingerne er taget hensyn til dette. Det har selvfølgelig betydning for formuleringerne i rapporten, for omfanget af detaljer og for skarphe- den af visse analyser. Risikovurderingen udtrykker alligevel klart en efterretningsmæssig vurdering af regionale og strategiske forhold af betydning for Danmarks sikkerhed. De helt overordnede vurderinger fremgår af hovedkonklusionen på side 7.

For os er denne rapport en både spændende og udfordrende opgave, der er anderledes end vores normale klassificerede vurderinger. Vi håber, den vil blive modtaget som et godt bidrag

til den offentlige og politiske debat om forhold i udlandet af betydning for Danmarks sikkerhed.

Forsvarets Efterretningstjeneste har til opgave at indsamle, bearbejde og formidle informationer om forhold i udlandet af betydning for Danmarks sikkerhed, herunder for danske enheder mv. i udlandet. Det gælder informationer om militære, politiske og økonomiske forhold samt informationer om transnationale forhold, herunder international terrorisme, spredning af masseødelæggelsesvåben og international våbenhandel. Vores fokusområder er i dag helt anderledes end under Den Kolde Krig. Vi fokuserer nu primært på områder med udsendte danske enheder, på terrornetværk i udlandet, som truer Danmark og danske interesser, herunder vores udsendte styrker, samt på konflikt- og kriseområder i verden. Vi vedligeholder således bl.a. en efterretningsmæssig vurdering af regionale og strategiske forhold, som har betydning for Danmarks sikkerhed.

Oplysninger om Forsvarets Efterretningstjeneste i øvrigt kan findes på vores hjemmeside www.fe-ddis.dk der løbende udbygges.

Redaktionen er afsluttet den 15. november 2005.

J. OLESEN

Chef for Forsvarets Efterretningstjeneste

Hovedkonklusion

Der er ingen militær trussel mod NATOs territorium, og en krig i Europas hjerte er usandsynlig. De lokale etniske konflikter i Europa er stabiliseret, men ikke løst. Det er ikke sandsynligt, at man igen vil gribe til våben, men der er mange spændinger, som fortsat kræver ekstern involvering.

I den øvrige verden truer interne og regionale konflikter den vestlige verdens sikkerhed indirekte. Konflikterne vil overvejende finde sted i et bælte, der strækker sig fra Nordafrika til Sydøstasien, og som stort set er sammenfaldende med den islamiske verden. Der er også et konfliktpotentiale i Afrika syd for Sahara, hvor nye konflikter og ustabilitet kan opstå med kort varsel. Som svar på den mere ustabile internationale sikkerhedssituation er forsvarsudgifterne generelt stigende.

USA vil forblive den eneste supermagt med global strategisk rækkevidde, men især Kina og Indien vil spille en voksende rolle i forhold til fremtidige konflikter.

Økonomisk er størstedelen af verden på vej til at blive et sammenhængende system. Det er ikke tilfældet politisk og kulturelt. Globaliseringen mødes af en reaktion i form af øget opmærksomhed på egne værdier og egenart. Denne udvikling fremmes af, at den økonomiske ulighed mellem verdensdelene vokser. Reaktionen er tydeligst i den islamiske verden i form af fremvæksten af islamistiske bevægelser, som dog næppe vil kunne omstyrte de eksisterende stater.

De islamistiske bevægelser udvikler sig i nogle tilfælde i ekstremistisk retning. Ekstremistiske terrorbevægelser med udspring i den islamiske verden truer både disse regioner og den øvrige verden. Militante sunniekstremistiske netværk findes i næsten alle lande med sunnimuslimske befolkningselementer og vil de næste mange år udgøre den væsentligste terrortrussel på globalt plan. Især Irak fungerer som en magnet for udenlandske ekstremister. De, der overlever, høster erfaringer og danner netværk, som kan anvendes andre steder. Der vil løbende være risiko for simple terrorangreb og angreb af en vis kompleksitet mod ubeskyttede mål, også i Europa. Meget komplekse terroroperationer i Europa er mindre sandsynlige, da de er vanskelige at gennemføre uopdaget.

Globaliseringen giver også bedre operationsmuligheder for organiseret kriminalitet og spredning af våben og våbentechnologi, herunder masseødelæggelsesvåben. En ikkekonventionel trussel mod Europa kan opstå på længere sigt. Det er dog mindre sandsynligt, at stater vil vove at anvende kernevåben og andre masseødelæggelsesvåben mod andre stater. Det er også mindre sandsynligt, at terrorgrupper vil kunne skaffe kemiske eller biologiske kampstoffer. Derimod er der en risiko for, at terrorister vil bruge simple kemiske og biologiske stoffer eller radiologiske våben i terrorangreb.

Strategiske forhold

Globaliseringen har skabt nye sikkerhedspolitiske udfordringer og ændret stormagternes relationer. Den gensidige afhængighed mellem verdens lande vokser, og den vestlige verdens økonomiske, politiske, kulturelle og demokratiske idealer udbredes. Dette har været med til at

fremkalde en reaktion, tydeligst i form af islamistiske bevægelser. I ganske få tilfælde udvikler de sig i en ekstremistisk retning og bliver til terrorbevægelser, der truer både den islamiske og den øvrige verden.

Sikkerhedspolitiske udfordringer

Der er ingen militær trussel mod NATOs territorium, og en krig i Europas hjerte er usandsynlig. En ikkekonventionel trussel kan opstå på mellemlangt til langt sigt. Interne og regionale konflikter i den øvrige verden er en indirekte trussel mod den vestlige verdens sikkerhed.

En særlig side af globaliseringen ligger i forbedrede operationsmuligheder ikke bare for transnational terrorisme, men også for organiseret kriminalitet og spredning af våben og våbentechnologi herunder masseødelæggelsesvåben. I det omfang, det lykkes stater at overvinde de barrierer mod erhvervelse af masseødelæggelsesvåben, som det internationale samfund løbende søger at udbygge, vil det bidrage til en øget regional og international ustabilitet.

Globaliseringen medfører også, at internationale organisationer og institutioner får overført funktioner fra nationalstaten. Generelt forbliver nationalstaten dog rammen for politiske og institutionelle fællesskaber, og de internationale organisationer har derfor ofte svært ved at optræde som aktører i krise- og krigssituationer.

Udviklingen af de internationale organisationer og institutioner har skabt et interessefællesskab, der er en barriere for krige mellem udviklede stater.

Udvekslingen af mennesker, varer, kapital, teknologi, information og ideer er i færd med at skabe et sammenhængende økonomisk system, der omfatter størstedelen af verden. På langt sigt forskydes verdens økonomiske tyngdepunkt fra Nordamerika og Europa til Asien. Der opstår ikke nødvendigvis samtidig et sammenhængende politisk eller kulturelt system.

Globaliseringen medfører, at mange mennesker bliver mere opmærksomme på værdier, ofte af kulturel eller religiøs karakter, som de føler, de er ved at miste. Reaktionen er tydeligst i den islamiske verden i form af fremvæksten af islamistiske bevægelser.

Islamismens holdninger er ofte antivestlige og baseret på en forestilling om, at Vesten er i færd med at undertvinge den islamiske verden kulturelt og militært. Da to tredjedele af verdens oliereserver befinder sig i Golfområdet, har de islamistiske bevægelser fået en særlig sikkerhedspolitisk betydning. Bevægelserne henter styrke i befolkningernes frustrationer, udfordrer de lokale magthavere og truer den islamiske verdens stabilitet. De islamistiske bevægelser vil dog næppe kunne omstyrte de eksisterende statsdannelser, men vil formentlig blive en del af regionernes politiske liv i takt med at befolkningerne gradvist inddrages i den politiske proces.

De islamistiske bevægelser udgør samtidig et ideologisk fundament for transnationale terrornetværk. Ekstremistiske islamistiske terrorbevægelser med udspring i Mellemøsten, Golfen, Nordafrika og det sydlige Asien truer både disse regioner og den øvrige verden. Militante sunniekstremistiske netværk vil nu og de næste mange år udgøre den væsentligste terrortrussel på globalt plan. Disse netværk findes i næsten alle lande med sunnimuslimske befolkningselementer. Konflikten i Irak er blevet en magnet for disse netværk.

Udviklingen i den islamiske verden er påvirket af USA's og de øvrige koalitionslandes tilstedeværelse i Irak og Afghanistan. Også konflikten

mellem Israel og Palæstina har betydning for opbakningen til yderliggående, antivestlige kræfter.

Den økonomiske udvikling ændrer langsomt, men sikkert de sikkerhedspolitiske styrkeforhold, både mellem regioner og internt i disse. I de kommende årtier vil Asien stå for hovedparten af verdensøkonomiens vækst. Nordamerika vil bevare sin økonomiske dynamik, mens de

europæiske økonomiers vækstrater vil være mere beskedne. De mellemøstlige, nordafrikanske og afrikanske økonomier stagnerer derimod på grund af manglende økonomiske reformer og lav produktivitet. Uligheden mellem disse regioner og den øvrige verden vil dermed blive mere udtalt.

Det nye stormagtsspil

USA vil i første halvdel af det 21. århundrede stadig være den eneste supermagt med global strategisk rækkevidde, og for at fastholde sit militære forspring satser USA på at udbygge sin militærteknologiske overlegenhed. Det militære apparat giver USA en kapacitet til at fjerne regimer og ændre regionale magtkonstellationer, men kapaciteten har også sine begrænsninger. Mens USA ved invasionen af Irak således vandt en hurtig og overbevisende militær sejr over de irakiske væbnede styrker, giver den amerikanske højteknologi ikke samme fordele i kampen mod diffuse modstandsgrupper.

Kinas økonomiske udvikling kan gøre den kinesiske økonomi jævnbyrdig med USA's i løbet af de næste 20 år. Ikke langt efter følger Indien, som i samme tidsrum vil blive verdens tredjestærkeste magt, og som dermed vil fortrænge Japan fra denne position. I næste række vil Rusland, og til en vis grad Brasilien, forsøge at hævde sig som stormagter. Kina udnytter sin voksende økonomiske rolle til at samle landene i Østasien om sig for derved at fjerne grundlaget for USA's tilstedeværelse i regionen. USA fast-

holder primært sin indflydelse gennem militær styrke og forventer, at regionens lande i stigende omfang vil opfatte Kina som en trussel.

I bestræbelserne på at inddæmme Kina har USA allieret sig med lande som Indien, Vietnam, Australien og Japan. Kina forsøger til gengæld at forbedre sit forhold til Indien for at opnå asiatisk accept af sin status som Østasiens centrale magt. Det ser ud til, at Kina for at opnå det vil acceptere Indiens lederskab i Sydasien trods Kinas mangeårige alliance med Pakistan.

Taiwan rummer et væsentligt konfliktpotentiale. Kina har forpligtet sig til at genforene øen med moderlandet, om nødvendigt med magt, mens USA har forpligtet sig til at forsvare den mod et kinesisk angreb.

Nordkorea hævder, at det besidder kernevåben. Denne situation har ført Kina, USA, Japan, Rusland og Nord- og Sydkorea sammen i et forhandlingsforum (sekspartsforhandlingerne). Kina indtager den ledende rolle og er den eneste magt, der kan fremtvinge en fredelig afvikling af Nordkoreas kernevåbenprogram.

Brudflader i internationale organisationer

Den uenighed mellem stormagterne, som blev udløst af USA's beslutning om at fjerne Saddam Husseins regime med magt, trækker stadig spor gennem de internationale organisationer. FN,

NATO og EU er blevet arenaer for magtkampe, der vil få vidtgående konsekvenser for deres fremtidige virke.

FN

FN's Sikkerhedsråd er blevet det centrale forum for de øvrige stormagters bestræbelser på at begrænse USA's magtudfoldelse. Det viser, at FN's Sikkerhedsråd også fremover vil have en afgørende rolle som mandatgiver for internationale militære operationer. Der er en bred erkendelse af behovet for at reformere FN-systemet, og af at antallet af faste medlemmer af Sikkerhedsrådet skal udvides, så det i højere grad afspejler nutidens realiteter.

Blandt de mest oplagte kandidater til permanent medlemskab er den såkaldte G-4-gruppe

bestående af Brasilien, Tyskland, Indien og Japan. Over for G-4 står en løsere forsamling af lande, Uniting For Consensus (UFC), der omfatter bl.a. Italien, Mexico, Pakistan og Canada, som ikke står i første række til at blive permanente medlemmer, og som søger at modarbejde deres regionale rivaler i G-4-gruppen. Det er usandsynligt, at en reform af Sikkerhedsrådet kan gennemføres på kort sigt, primært på grund af modstand fra de fem nuværende permanente medlemmer, som har vetoret.

NATO

Der er i NATO opnået enighed om, at alliancen kan operere uden for alliancens hidtidige område, men NATO befinder sig stadig i en vanskelig omstillingsproces, efter at den massive trussel fra øst faldt bort. NATO har siden 2002 demonstreret sit nye globale sigte i Afghanistan. Trods vanskeligheder af politisk og kapacitetsmæssig art hos de europæiske medlemmer er International Security Assistance Force (ISAF) ved at udvide sit ansvarsområde til større dele af Afghanistan. Uenigheden i NATO om USA's politik i Mellemøsten har gjort det umuligt at indsætte en NATO-stabiliseringsstyrke i Irak. Selv den mindre opgave at lade NATO yde uddannelsesstøtte til de irakiske sikkerhedsstyrker har på grund af symbolbetydningen vist sig vanskelig.

Operationerne i Afghanistan og navnlig i Irak har vist, at afstanden mellem amerikansk og europæisk militær kapacitet og måde at ope-

rere på er voksende. I den offensive fase kan europæiske styrker reelt ikke længere deltage i fælles operationer med det højteknologiske amerikanske forsvar. Under de efterfølgende stabiliseringsoperationer betyder den teknologiske afstand langt mindre, men her er der til gengæld stor forskel på den offensive amerikanske tilgang og den mere stabilitetsorienterede europæiske fremgangsmåde.

Politisk vil NATO forblive afgørende som USA's væsentligste bindeled til Europa og grundlaget for USA's rolle i Europa samt den ultimative garanti for medlemslandenes sikkerhed. En alliance med voksende medlemskreds kan også tjene som et bredt favnende instrument til militære operationer i multinational ramme. NATO kan samtidigt give de europæiske lande en begrænset indflydelse på USA's politik.

EU

Enigheden mellem Frankrig og Storbritannien om en fælles indsats for at give EU en selvstændig forsvarskapacitet er blevet fastholdt trods uenigheden om krigen i Irak. EU vil først og fremmest satse på at samordne de nationale styrker, herunder føringen på

strategisk og operativt niveau.

Selv om forskellene mellem de europæiske stormagter og de mindre medlemslande er betydelige, vil det kunne blive lettere for de europæiske lande at gennemføre fælles militære operationer end sammen med USA. Selv et fuldt

udbygget EU-forsvar vil imidlertid ikke alene kunne håndtere meget store operationer uden for Europa, men vil have behov for at støtte sig til USA's overlegne evne til at gennemføre strategiske operationer på globalt plan.

Selv om EU ikke kan føre en sammenhængende global politik, kan unionens tre stormagter spille deres egne globale roller, enten i fællesskab eller hver for sig sammen med andre globale aktører. Hvor Frankrig, Tyskland og Storbritannien kan etablere en fælles linje, kan

de i høj grad trække på det øvrige EU's opbakning og dermed de facto tegne unionens udenrigspolitik. Det er for eksempel tilfældet med håndteringen af Irans atomvåbenambitioner.

Frankrig og Tyskland har styrket deres bilaterale forbindelser til Rusland. Under opløbet til Irak-krigen udviklede disse sig til et tæt samarbejde vendt mod USA. Fælles økonomiske interesser underbygger det trilaterale samarbejde og kan muligvis udvikle sig til en uformel europæisk stormagtsalliance.

Integrationsprocesser og periferiproblemer i Europa

Geografisk vil det europæiske samarbejde ikke være fuldstændigt uden alle landene på Balkan. En eventuel senere optagelse af Tyrkiet i EU vil afslutte EU's sydøstlige udvidelse og øge antallet af EU-borgere betragteligt. Trods den fejlslagne forfatningstraktat har EU stor tiltrækningskraft på de nuværende kandidatlande. Derudover vil lande, der tidligere har hørt under den russiske indflydelsessfære, i stigende grad søge mod EU. Ruslands position styrkes dog af Europas stigende behov for russiske energileverancer og de europæiske stormagters interesse i et tæt samarbejde med Rusland.

På sin side forsøger Rusland at inddrage Belarus og Ukraine - samt Kasakhstan - i et frihandelsområde (SES), som Rusland ønsker på langt sigt skal ligne EU. Samtidig binder

infrastrukturen og de industrielle bånd fra Sovjetunionens tid stadig landenes økonomier sammen i et net af gensidig afhængighed, der gør den økonomiske vækst i Rusland til drivkraften i den økonomiske udvikling i Fællesskabet af Uafhængige Stater (SNG).

En væbnet konflikt i Europas hjerte er usandsynlig. De etniske konflikter i Europas sydøstlige hjørne er blevet stabiliseret. Men der er ikke fundet endelige løsninger på problemerne med den række af ikke anerkendte statsdannelser, der omfatter Kosovo, Nordcypren, Transdnestr, Abkhasien, Sydossetien og Nagorny Karabakh. Selv om det ikke er sandsynligt, at disse væbnede konflikter blusser op, er der mange risici, især hvis eksterne aktører ikke samordner deres indsats eller direkte modarbejder hinanden.

Militære udviklingstræk

Fremtidens militære konflikter vil overvejende finde sted i et konfliktbælte fra Nordafrika over Mellemøsten til Sydøstasien. Bæltet faldet stort set sammen med brudfladerne mellem den islamiske verden og dens naboer. USA og EU-landene er traditionelle internationale aktører i konfliktbæltet, men Rusland, Indien og Kina forventes at spille en stigende rolle. Konfliktpotentialer i Afrika syd for Sahara er også markant, men det har ikke samme strategiske betydning.

En stor forskel i konventionel styrke vil tvinge svage aktører til at føre deres kamp med asymmetriske midler, for eksempel guerilla-taktik og terrorangreb. De svage aktører satses desuden på at anvende netværksorganisationer, hvor der er en stor grad af frihed hos den enkelte gruppe til at gennemføre operationer.

En militær konflikt mellem aktører inden for konfliktbæltet og en højteknologisk ekstern aktør vil blive en kamp præget af en kortvarig og intens traditionel krig med anvendelse af både

luft-, land- og søstridskræfter. Afhængigt af den lokale aktørs motivation kan krigen gå over i en langstrakt og primært landmilitær konflikt, der sporadisk blusser op. I efterkrigssituationen vil asymmetrien mellem konfliktens parter blive særligt udtalt. Den eksterne part vil have behov for at skabe eller opretholde missionens legitimitet, være synlig, handle på grundlag af love og regler, herunder hensyn til civilbefolkningen, og overvejende være interesseret i at afslutte det militære engagement snarest muligt. Den militært underlegne part vil udfordre den overlegne part på disse områder og presse med alle midler for at bryde viljen til at fortsætte engagementet.

Anvendelsen af masseødelæggelsesvåben i konflikter mellem stater er mindre sandsynlig. Terrorbevægelser og større oprørsgrupper kan erhverve primitive kemiske eller biologiske våben. Det er dog mindre sandsynligt, at de kan medføre meget store tab af menneskeliv.

Fraværet af en militær trussel betyder, at national sikkerhed i store dele af den vestlige verden i mindre omfang ses som et spørgsmål om territorial sikkerhed og uafhængighed, da det ikke anfægtes. National sikkerhed ses derfor nu

mere som et spørgsmål om generel samfundsmæssig trykthed og international stabilitet, herunder beskyttelse mod terror samt økonomisk, miljømæssig og informationsmæssig sikkerhed. I en konflikt med en lavteknologisk modstander kan disse værdier blive truet af eksempelvis flygtningestrømme og terror, der kan betragtes som asymmetriske trusler. Militært forsvar vil kun på nogle områder være egnet til at imødegå disse trusler og må derfor fortsat imødekomme krav om forandring imod internationale operationer og krisehåndtering.

De vestlige væbnede styrker skal samtidig i stigende grad favne hele spektret af indsats fra kamphandlinger over politiopgaver til humanitære operationer og genopbygning af civile samfund. De seneste erfaringer fra Afghanistan og Irak demonstrerer, at der også i høj grad vil være fokus på at forbedre den militære infrastruktur, der bruges til at indhente informationer og efterretninger for at kunne indsætte enheder og våbensystemer effektivt. Det er nødvendigt for at styrke opgaveløsningen og for at minimere ressourceforbrug og tab, samtidig med at initiativet bevares.

Fremmed efterretningsvirksomhed

Målene for efterretningsmæssig indsats mod Danmark vil være mere strategisk i art og omfang end tidligere og derfor mere rettet mod samfundsstrukturen som helhed end specifikt mod militære mål. Også udsendte styrker kan

være mål for en løbende efterretningsindsats. Efterretningsvirksomhed i de udsendte enheders operationsområder er ikke alene knyttet til stater, men udøves også af kriminelle organisationer, terrorgrupper og oprørsgrupper.

Forsvarsudgifter

Efter den kolde krig faldt forsvarsudgifternes andel af bruttonationalproduktet (BNP) markant i de fleste lande. De globale forsvarsudgifter faldt således fra over 3,5 % af BNP til 2,5 % omkring årtusindskiftet. Siden er forsvarsudgifterne igen steget i verden som helhed, og aktuelle tal peger på, at de er ved at nå samme niveau som under den kolde krig. Stigningen i de amerikanske forsvarsudgifter har bidraget væsentligt

til denne udvikling. På grund af USA's store vægt kan selv små forskydninger i dets forsvarsudgifter ses i verdens samlede forsvarsudgifter. Andre stormagter som Kina, Rusland og Indien budgetterer også med stigende forsvarsudgifter. I Europa, Canada, Japan og Latinamerika samt enkelte lande i Afrika er forsvarsudgifterne faldet. Derimod er der sket en stigning i Mellemøsten og Sydøstasien, specielt Indonesien. Den

generelle tendens kan derfor tolkes som et svar på den mere ustabile internationale sikkerhedssituation.

Naturressourcer

Ønsket om kontrol med naturressourcer er årsag til mange af verdens spændinger. På energiområdet er det især olieressourcerne, der tiltrækker sig opmærksomhed.

Golfstaterne dominerer via organisationen af olieeksporterende lande (OPEC) verdenshandelen med olie. De industrialiserede lande forsøger at begrænse deres afhængighed af Golflandenes olie, men leverancer fra Rusland, det kaspiske område og Vestafrika kan kun delvis opveje denne. Også Asien, der hovedsagelig dækker sit stærkt stigende behov for olie med import fra Golfen, søger samarbejde med Rusland på energiområdet.

Befolkningsudvikling

De næste årtier vil være præget af kraftigt stigende folketal i de mindre udviklede lande. Kina vil få en moderat befolkningsvækst og kan mod midten af dette århundrede blive overhalet af Indien som verdens folkerigeste nation. Europas folketal er kendetegnet ved stagnation og direkte fald i Østeuropa og Rusland. I Europa indebærer befolkningsudviklingen en stigende forsørgerbyrde, mens udsigterne er gunstigere i Nordamerika. Her vil arbejdsstyrken vokse betydeligt, hvilket er en væsentlig del af grundlaget for den amerikanske økonomis fortsatte dynamik. Hertil bidrager endvidere den tiltrækning, USA har på kvalificeret arbejdskraft. I Asien vil forsørgerbyrden vokse, idet befolk-

I løbet af sommeren 2005 nåede prisen på råolie op over 60 USD pr. tønde. Det skyldtes primært en kombination af politiske begivenheder og naturkatastrofer. Faktorer af denne art gør det meget vanskeligt at forudsige olieprisens udvikling på kort sigt, men på lidt længere sigt vil virkningen af de faktorer, der akut gjorde sig gældende medio 2005, aftage. Alt taget i betragtning er det derfor rimeligt at antage, at olieprisen målt i faste priser vil falde noget på lidt længere sigt, men der vil ikke blive tale om en tilbagevenden til 1990'ernes lave niveau.

ningsvæksten i stigende grad vil være en konsekvens af forøget middellevetid.

Det kraftigt stigende befolkningstal i Mellemøsten, Nordafrika og Afrika syd for Sahara medfører et øget pres på Europas grænser, primært på grund af de dårlige socioøkonomiske forhold i disse regioner. Den legale og illegale udvandring til Europa og andre lande er ikke i stand til at hindre, at befolkningstilvæksten i indvandrernes hjemlande fortsat skaber grobund for politisk ustabilitet samt politisk og religiøs ekstremisme. Det skyldes den demografiske udvikling med meget store, unge befolkningsgrupper, der i disse lande vandrer fra land til by i et ofte forgæves forsøg på at finde arbejde.

Terrorisme

Den globale terrortrussel i dag stammer primært fra netværk, der bekender sig til en ekstrem islamistisk ideologi.

Islamisme, dvs. islam brugt som politisk ideologi, er et særdeles udbredt fænomen i den islamiske verden. I det flertal af muslimske stater, der har overvejende verdslige regimer, optræder islamismen i forskellige afskygninger ofte som den primære opposition til den herskende orden.

En lille del af de forskellige islamistiske bevægelser har som mål at omstyrte den eksisterende samfundsorden og genskabe, hvad de ser som et ægte islamisk samfund på basis af Koranen og andre centrale skrifter. Et mindretal blandt disse yderliggående islamister er villige til at anvende vold i deres kamp for at nå dette mål. Ligesom islam generelt er islamismen delt mellem to hovedretninger, shiaislam og sunniislam.

Militante sunniekstremistiske netværk

Al-Qaida er i dag den mest kendte eksponent for den militante sunniekstremisme, men denne form for terrorisme er ældre end al-Qaida. Lokale og transnationale terrorgrupper med rødder i samme ideologiske strømninger, som al-Qaida udsprang af, har tidligere været aktive i blandt andet Mellemøsten, Nordafrika, Europa og Syd-Asien. Det var imidlertid gennem kampen mod sovjetstyrkerne i Afghanistan, og de omfattende træningslejre dér, at al-Qaida fik etableret sig som den mest fremtrædende blandt de transnationale sunniekstremistiske grupper.

I dag er det oprindelige al-Qaida stort set reduceret til de tilbageværende strukturer og personer i Pakistan og grænseområdet mellem Pakistan og Afghanistan samt i Saudi-Arabien. Netværket, der kalder sig ”al-Qaida på Den Arabiske Halvø”, kan også ses som en fortsættelse af gamle al-Qaida-strukturer. Desuden kalder et omfattende militant netværk i Irak, der ledes af jordaneren Abu Musab al-Zarqawi, sig med Usama bin Ladins godkendelse for ”al-Qaida-organisationen i de to floders land”.

Derudover lever al-Qaida videre som en samlebetegnelse for en stor del af den terroraktivitet, som diverse militante sunniekstremistiske netværk udfører. Selv om terrornetværk langt fra altid kan sættes i direkte eller indirekte forbindelse til det oprindelige al-Qaida, har betegnelsen al-Qaida i offentligheden opnået en sådan status, at det fremstår som en slags verdensomspændende ”varemærke”.

På det operative plan betyder manglen på en centraliseret organisation, at de militante netværk er svækkede i forhold til det tidligere hierarkisk opbyggede al-Qaida. Mangelen på frister og regeringernes indsats mod terror betyder, at netværkene de fleste steder har vanskeligt ved at opretholde faste strukturer, hvor knowhow og erfaring kan videreføres. Det betyder, at det er vanskeligt for netværkene at opnå stor og varig operationssikkerhed i udførelse af angreb. I Irak har militante sunniekstremistiske netværk dog gennem de sidste par år opbygget en relativt robust organisation.

Den tidligere al-Qaida-ledelses indflydelse finder i dag primært sted på det åndelige niveau, hvor moralen og indignationen i den globale sunniekstremistiske bevægelse opretholdes. Tilhængere ansøres blandt andet ved brug af audio- og videobudskaber, som lederne offentliggør.

Den globale, militante sunniekstremisme består af en lang række netværk. Selv om deres mål og ideologi ikke er helt sammenfaldende, er deres overordnede mål fortsat dem, som både Usama bin Ladin og andre har gjort sig til talsmænd for, og som er helt centrale temaer i den globale hellige krig (jihad), nemlig at bekæmpe, hvad der opfattes som:

- Undertrykkelse af muslimer, hvor det måtte finde sted, og uanset om det skyldes egne eller fremmede regimer,
- vestlig besættelse af og tilstedeværelse på muslimsk jord,

· de illegitime regimer i den islamiske verden.

Det er samtidig et ultimativt mål at indføre hvad de ser som sand islam under Kalifatet.

Den folkelige opbakning, som de sunniekstremistiske netværk nyder, skal dog ikke ses som et bredt ønske om indførelse af Kalifatet, men mere som udtryk for et håb om social og politisk

forandring. Især al-Qaidas magtdemonstrationer i form af meget spektakulære terrorangreb betyder, at dele af de muslimske befolkninger opfatter netværket som en potentiel forandringskraft i forhold til det, der opleves som social uretfærdighed i almindelighed og lokale regimers og Vestens illegitime magt i særdeleshed.

Finansiering

Velhavende enkeltpersoner, hovedsagelig på Den Arabiske Halvø, står bag betydelige finansielle bidrag til al-Qaida og andre sunniekstremistiske netværk. I visse tilfælde misbruges velgørenhedsbidrag indsamlet blandt almindelige muslimer til finansiering af terrorisme. Dele af netværket skaffer midler fra legitime forretningsaktiviteter samt fra kriminalitet. Pengene overføres som almindelige bankoverførsler, gennem de verdensomspændende uformelle pengeoverførselssystemer og især ved benyttelse af kurerer.

Nogle velgørenhedsorganisationer yder også logistisk støtte, eksempelvis i form af skjulesteder, fremstilling af falske rejsedokumenter og anskaffelse af våben. De fleste islamiske velgørenhedsorganisationer har ikke forbindelse med terrorister, og det er vanskeligt at afgøre, om de øvrige bevidst støtter terrorisme eller er blevet infiltreret og mod eget vidende misbruges til at støtte terrorisme.

Aktionsformer og -midler

Det er karakteristisk for sunniekstremistiske netværk at bruge hjemmelavede bomber og sprængstoffer. Desuden er bilbomber, selvmordsoperationer og flere samtidige angreb særligt karakteristiske for disse netværk. Gidseltagning med efterfølgende halshugning er især set i Irak, men det er sandsynligt, at denne aktionsform vil blive anvendt i andre konfliktområder. Militante sunniekstremister har ikke gennemført angreb med kemiske, biologiske, nukleare eller radiologiske våben, men de har vist betydelig interesse for det.

belser er det endnu ikke lykkedes for militante sunniekstremister at anvende sådanne stoffer i terroraktioner.

I tiden før Talibanstyret blev fjernet i 2001, blev der eksperimenteret med gifte og sygdomsfremkaldende organismer i al-Qaida-træningslejre i Afghanistan. Her fik ekstremister viden om fremstillingsmetoder for simple gifte, og mange af disse ekstremister indgår nu formentlig i de militante sunniekstremistiske netværk i Europa, Mellemøsten, Pakistan og Afghanistan. Disse personer og netværk vil kunne fremstille gifte og anvende dem i terrorangreb, men det er mindre sandsynligt, at det vil medføre meget store tab af menneskeliv.

Hvis militante sunniekstremistiske netværk får mulighed for at operere uforstyrret gennem længere tid, vil de teoretisk set være i stand til at udvikle og anvende sygdomsfremkaldende organismer i terroraktioner, der giver massetab.

Kemiske og biologiske våben

Der er tidligere, bl.a. i Japan, blevet gennemført terrorangreb med gifte og sygdomsfremkaldende organismer, men trods mange bestræ-

Under forudsætning af, at netværkenes fristeder og generelle operationsmuligheder fortsat udsættes for pres gennem den internationale terrorbekæmpelse, er det imidlertid mindre sandsynligt, at de vil blive i stand til det. Det er også mindre sandsynligt, at terrorgrupper kan skaffe biologiske og kemiske kampstoffer fra laboratorier eller lagre i lande med eksisterende eller nedlagte våbenprogrammer.

Mere enkelt er det for terrorister at fremstille kemiske terrorvåben af kommercielt tilgængelige giftstoffer. Der er tegn på, at militante sunniekstremister søger at anvende disse stoffer, men de vurderes endnu ikke at have tilstrækkelig viden og erfaring til at gennemføre angreb med massetab til følge. På grund af deres nemme tilgængelighed og potentiale som terrorvåben udgør kommercielle giftstoffer en betydelig risiko.

Kernevåben og radiologiske våben

I et langsigtet perspektiv vil det være teoretisk muligt for terrornetværk at fremstille et primitivt kernevåben. Set i lyset af den relativt vellykkede bekæmpelse af al-Qaida og dets fristeder samt den indsats, der gøres for at forhindre det, er der imidlertid ringe sandsynlighed for, at terrorister uopdaget vil kunne skaffe den nødvendige mængde fissilt materiale og knowhow.

Militante sunniekstremister har vist interesse for radiologiske våben, det vil sige en sprængladning bestående af almindeligt sprængstof og radioaktivt materiale. Selv på kort sigt vil det være relativt enkelt for terrornetværk at fremstille og anvende radiologiske våben, som vil være i stand til at skabe uforholdsmæssig megen panik, selv om våbnets reelle strålingseffekt vil være begrænset.

Militante sunniekstremistiske netværk regionalt

Militante sunniekstremistiske netværk findes i næsten alle lande med et sunnimuslimsk befolkningselement. I varierende omfang er netværkene beskæftiget med propaganda, rekruttering, finansiering og anden støttevirksomhed samt forberedelse af operationer. Netværkene er især aktive i Europa, Mellemøsten, Golfregionen, Øst- Vest- og Nordafrika samt Central-, Syd- og Sydøstasien.

Europa

Militante sunniekstremistiske netværk, bestående af især nordafrikanere, har gennem de senere år konstant forsøgt at forberede og også i nogle tilfælde gennemført terrorangreb i Europa.

Inden for de seneste to år har Europa også været mål for både udførte og planlagte angreb fra pakistanske militante sunniekstremister. Pakistaneres rolle i terrorplanlægningen mod mål i Europa vil formentlig blive større i de nærmeste år, men også terrorister med andre etniske baggrunde herunder europæere vil være

aktive. Etnisk tilhørsforhold vil formentlig spille en mindre rolle i fremtiden, bl.a. fordi militante sunniekstremister blandt 2. og 3. generationsindvandrere taler det lokale europæiske sprog og har knyttet de fleste af deres personlige kontakter, der hvor de er vokset op.

Planlægningen af angreb mod mål i Europa foregår i hovedsagen lokalt, er ofte mangelfuld og ikke koordineret med aktioner andre steder. Men senest med angrebene i London i juli 2005 er det blevet demonstreret, at netværkene er i stand til at tilpasse sig de stadigt vanskeligere operationsvilkår og formår at vælge mål, der giver stor effekt i forhold til deres ressourcer. Det er derfor sandsynligt, at militante sunniekstremister i Europa i de nærmeste år især vil forsøge at angribe ubeskyttede og dårligt beskyttede mål. På grund af det lille antal personer og den meget begrænsede forberedelse, sådanne angreb vil kræve, hvis der er tale om simple angreb eller angreb af en vis kompleksitet, vil gerningsmændene tillige blive sværere at afsløre på forhånd. Det er urealistisk at tro at alle mistæn-

kelige aktiviteter umiddelbart vil blive erkendt og bremset.

Derimod bevirker sikkerhedsmyndighedernes massive opmærksomhed på militante sunniekstremisters aktiviteter i Europa, at disse har svært ved at gennemføre terroroperationer, der kræver en større organisation og længerevarende forberedelser, herunder terroroperationer mod godt beskyttede mål i Europa.

Militante sunniekstremister i Europa vil fortsat kunne understøtte mange af de økonomiske behov, som deres ligesindede har uden for Europa.

Nordafrika

En række sunniekstremistiske terrorgrupper i de nordafrikanske lande bekæmper regeringerne i deres hjemlande. Grupperne har en vis kapacitet, især i Algeriet, og det er lykkedes dem at gennemføre angreb i Marokko, Algeriet og Tunesien. Grupperne er tæt forbundet med nordafrikanske netværk i Europa, der støtter dem på forskellig vis, herunder med penge. Nogle af de nordafrikanske grupper er også repræsenteret i en række fjernere lande, hvor de indgår i de militante sunniekstremistiske netværk. Meget tyder på, at nordafrikanske militante sunniekstremister i nogle tilfælde bliver trænet af den algeriske Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat (GSPC) i Algeriet eller i nabolandene mod syd.

Mellemøsten og Golfregionen

Militante sunniekstremistiske netværk er aktive på forskellig vis i alle lande i Mellemøsten og Golfregionen. Aktiviteterne omfatter både rekruttering, finansiering, logistik og egentlige operationer.

I den vestlige del af regionen er der to hovedomdrejningspunkter for militant sunniekstremisme. Det ene er celler, som er sammensat af jordaneren Abu Musab al-Zarqawi, der spiller en nøglerolle for planlægning mod mål i Jordan, og hvori der indgår logistisk støtte fra personer i flere nabolande. De seneste eksempler er rake-

tangrebene i Aqaba i august 2005 og angrebene mod hoteller i Amman i november 2005. Det andet omdrejningspunkt er en støttestruktur til at betjene militante sunniekstremistiske netværk, som udfører operationer i Irak. I den forbindelse bliver især Syrien benyttet som transitland trods myndighedernes indsats for at undgå det.

Ægypten blev i 2004 og 2005 ramt af angreb begået af lokale militante sunniekstremistiske netværk. Sådanne netværk har formentlig stadig kapacitet til at gennemføre angreb af en vis kompleksitet.

I Saudi-Arabien har der siden maj 2003 været en række terrorangreb mod udlændinge og saudiske myndigheder. Sammenstød med sikkerhedsstyrkerne har kostet mange militante sunniekstremister livet, heriblandt adskillige højtstående ledere af "al-Qaida på Den Arabiske Halvø". Men netværket har vist stor evne til at erstatte lederne, og da al-Qaida er dybt forankret blandt visse stammer i Saudi-Arabien, vil netværket formentlig kunne gennemføre angreb flere år fremover. Dertil kommer, at personer i Saudi-Arabien finansierer sunniekstremisters operationer i udlandet, og at en betydelig del af de militante sunniekstremister, der begår terrorangreb i Irak, stammer fra Saudi-Arabien.

I Irak bekæmpes regeringen og den udenlandske tilstedeværelse af såvel sunnitiske modstandsgrupper som sunniekstremister. De sidstnævnte er i stort omfang udlændinge, hvis aktiviteter støttes med penge og på anden vis fra udlandet. Der er flere grupperinger inden for den militante sunniekstremisme i Irak. Den største og mest slagkraftige er "al-Qaidas organisation i de to floders land", der ledes af Abu Musab al-Zarqawi.

Af det samlede antal angreb i Irak udgør sunniekstremisternes den mindste del, men til gengæld forårsager de det største antal dræbte og sårede. Sunniekstremisterne lægger vægt på at udføre spektakulære operationer. Bilbomber, der ofte resulterer i omfattende ødelæggelser og et stort antal dræbte og sårede, er blandt de foretrukne aktionsformer. Det samme er hals-hugninger af gidsler, som filmes og vises for offentligheden. De militante sunniekstremister angriber en bred vifte af mål, men de hyppigste mål er irakiske sikkerhedsstyrker og andre,

herunder udlændinge, der anses for direkte eller indirekte at samarbejde med koalitionsstyrkerne. Dertil kommer angreb mod shiitiske folkemæsser og moskeer.

Da sunniekstremisterne ikke har stor klangbund i den irakiske civilbefolkning, heller ikke blandt den sunnimuslimske del, og da de er under konstant pres fra koalitionsstyrkerne og de irakiske myndigheder, vil de næppe kunne nå deres mål om en fundamentalistisk islamisk stat. Men de vil kunne medvirke til delvist at lamme samfundet, hvilket kan resultere i en manglende økonomisk udvikling, som igen vil kunne forårsage alvorlig social og politisk ustabilitet. Sunniekstremisterne i Irak er således en af de alvorligste trusler mod bestræbelserne på at skabe et stabilt Irak.

Som følge af Irans geografiske placering mellem Afghanistan og Irak søger militante sunniekstremistiske netværk at benytte dele af Iran som base for deres operationer i Irak og Afghanistan. Det er også sandsynligt, at militante sunniekstremister vil forsøge at gennemføre aktioner i Iran mod shiitiske eller vestlige mål.

Afghanistan og Pakistan

Før koalitionsstyrkernes indsættelse i 2001 fungerede Afghanistan og til dels Pakistan som fristed eller base for al-Qaida-netværket. Nu er denne base i vidt omfang væk, men de bjergrige og uvejsomme områder omkring den 900 kilometer lange grænse fungerer stadig som et fristed, hvor både kriminelle, terrorrelaterede personer og grupperinger på begge sider kan undslippe opmærksomhed fra myndighederne. Terrorsituationen i de to lande er kædet tæt sammen. Der er utallige personlige og organisatoriske relationer mellem både lokale, nationale og transnationale terrornetværk.

Al-Qaida-relaterede terrorplanlæggere fra den arabiske verden har fortsat et højt operativt ambitionsniveau i Afghanistan og råder over våben, der understøtter ambitionerne. Foruden al-Qaida udgør især Taliban en terrortrussel i Afghanistan. Denne afghanske organisations mål er at genvinde magten i Afghanistan, og et af dens midler er terrorisme. Der er formentlig et vist samarbejde mellem al-Qaida, Taliban og

andre militante sunniekstremistiske netværk i Afghanistan.

Der er relationer mellem al-Qaida og de forskellige militante sunniekstremistiske grupper og netværk i Pakistan. Primært er der tale om kashmirske grupper, som kæmper for et samlet islamisk Kashmir, og sekundært Pakistans antishiitiske grupper. De kashmirske grupper, der deler al-Qaidas antivestlige ideologi, har siden 2001 udvidet deres mål til også at gælde vestlige mål i Pakistan og pakistanske regeringsmål som et resultat af den pakistanske regerings deltagelse i kampen mod terror.

For konflikten i Afghanistan betyder de pakistanske fristeder og støtten fra individer og grupper på den pakistanske side af grænsen til de afghanske sunniekstremister, at sunniekstremistiske grupper i Afghanistan er mere robuste. Disse grupper udgør derfor fortsat en destabiliserende faktor i Afghanistan.

Østafrika

Militante sunniekstremistiske netværk har en betydelig tilstedeværelse i det østlige Afrika. Transnationale sunniekstremistiske netværk benytter sig af, at regionen er præget af svage statsstrukturer med Somalia som det mest udtalte eksempel.

Der finder sandsynligvis træning af terrorister sted i Sudan, men først og fremmest med henblik på angreb uden for landet. En øget vestlig tilstedeværelse i landet, både humanitært og militært, kan blive et mål for militante sunniekstremister, som ser vestlige styrker i Sudan som illegitime på muslimsk territorium.

For alle lande i regionen gælder, at der i de muslimske befolkningsgrupper i stigende grad kan dannes grobund for en sunniekstremistisk ideologi. Det er ikke blot tilfældet i de muslimsk dominerede lande i det nordligste Østafrika, men også i de muslimske mindretal i Kenya, Tanzania, Mozambique og i Sydafrika.

Vestafrika

I det vestlige Afrika er militante sunniekstremistiske netværk især til stede i Sahel-regionen, dvs. i bæltet fra Mauretania over Mali til Niger

og Tchad, samt til en vis grad i Nigeria. Men også i flere af landene syd for Sahel-bæltet har sunniekstremister opholdt sig og i et vist omfang opereret.

Den primære tilstedeværelse af militante sunniekstremistiske netværk i regionen udgøres af enheder fra den algeriske gruppe GSPC.

Vestafrika udgør et potentielt vækstområde for militante sunniekstremistiske netværk. Fattigdom, marginaliserede muslimske befolkningsgrupper samt hastig urbanisering betyder, at der hurtigt kan opstå en utilfredshed og frustration, som den sunniekstremistiske ideologi kan trives på. Dette i kombination med staternes vanskeligheder med at opretholde sikkerhed og kontrol i deres territorier betyder en potentiel sårbarhed over for ekstremistiske ideologier. Nigeria og Mauretanien er eksempler herpå.

Centralasien

I Centralasien er militant sunniekstremisme først og fremmest til stede i form af terrornetværk, der er udsprunget af det stærkt svækkede Islamic Movement of Uzbekistan (IMU).

Mangel på økonomisk udvikling og politisk frihed synes efterhånden at give ekstremistiske islamistiske bevægelser nogen grobund i regionen, om end de sunniekstremistiske budskaber ikke hidtil har fundet nogen bred sympati i befolkningerne. Hidtil har det afspejlet sig i en vis støtte til Hizb ut-Tahrir, som sandsynligvis ikke selv vil anvende vold i sin kamp. Den langsomt stigende opbakning til en sunniekstremistisk

tankegang kan dog efterhånden føre til en øget rekruttering til de mere militante bevægelser, der er udsprunget af IMU.

Sydøstasien

Dele af Sydøstasien, først og fremmest områder i det malajiske øhav fra det sydlige Thailand over Malaysia og Indonesien til det sydlige Filippinerne, er mulige eksempler på fristeder for terrorister. I dette område kan transnationale netværk af sunniekstremister operere med en vis frihed, hvilket også er afspejlet i et antal større terrorangreb i regionen. De transnationale militante sunniekstremistiske netværk er forbundet med flere oprindeligt lokale terrorgrupper, hvoraf den absolut vigtigste er Jemaah Islamiyah (JI), som har sit udgangspunkt i Indonesien.

Regeringerne i Sydøstasien har forstærket indsatsen mod terrorismen, om end især Indonesiens indsats er præget af en del tøven. Regionens mange svært kontrollerbare landområder og grænser medfører, at terrorgrupper har mulighed for at operere relativt frit. Forhold som økonomisk marginalisering og indflydelsen fra ekstremistiske koranskoler betyder, at der er grundlag for rekruttering af ekstremister trods befolkningsflertallets afstandtagen fra en fundamentalistisk udlægning af islam. Dette forhold forstærkes af, at væbnede konflikter i området har produceret krigere, som ikke kan eller vil vende tilbage til et civilt liv. Det er sandsynligt, at der fortsat vil ske terrorangreb mod både lokale og vestlige mål i hele Sydøstasien.

Fremtidsperspektiver for den sunniekstremistiske terror

Det vil fortsat være en forsvindende lille del af den muslimske befolkning, der aktivt vil tilslutte sig den militante sunniekstremisme. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med, at størrelsen og styrken af netværkene vil være uforanderlig. Tværtimod vil både antallet af aktivister, der vil kæmpe den sunniekstremistiske kamp, og betydningen af den mere passive støtte, netværkene får i den bredere befolkning, afhænge af en række faktorer, der i det følgende er opdelt efter

deres fremmende eller hæmmende karakter.

Fremmende faktorer

Både de militante netværk og den støtte, de nyder, synes til en vis grad at udspringe af den voldsomme og hastige forandring fra tradition til modernitet, som mange muslimske samfund gennemlever. Udtrykt gennem bl.a. store økonomiske og værdimæssige forandringer og urba-

nisering foregår disse omvæltninger i et tempo, som mange ikke kan eller vil følge.

Vestens adfærd i eksempelvis den israelsk-palæstinensiske konflikt eller Irak-krigen opleves i brede kredse i den muslimske verden som uretfærdig og hyklerisk, hvilket øger støtten til antivestlige bevægelser. Opfattelsen af Vestens, og i særdeleshed USA's, fremtidige handlinger vil være en faktor af betydning. Bl.a. betyder disse fælles referencepunkter og den fælles grundlæggende ideologi, at der vil være en tendens til samling i bevægelsen. Dette ses eksempelvis i et øget samarbejde mellem netværk i Algeriet, netværk i Irak og gamle al-Qaida-ledere.

Irak fungerer som en magnet for udenlandske ekstremister, der kommer for at kæmpe mod koalitionsstyrkerne og det nye irakiske styre. De terrorister som overlever drager erfaringer og danner netværk, som kan anvendes senere andre steder, herunder i Europa.

Der er en lang række steder i verden, hvor terrorister kan operere i en vis frihed. Uanset om en stats styrke udspringer af folkelig opbakning eller af tvang, vil evnen til at udøve myndighed og kontrol være ganske central i forhold til terrorbekæmpelse.

Anvendelse af internettet betyder, at kontakten mellem netværkene og potentielle rekrutter er langt nemmere og hurtigere end tidligere. Brugen af internettet gør, at personer med sympati for den globale jihad relativt nemt kan overgå til at være bidragsydere med eksempelvis indsamling af penge eller distribution af propaganda. I det hele taget bliver rekruttering og kommunikation lettere, men vil samtidig stille store krav til deltagerens operationssikkerhed.

Med angrebene i Madrid i 2004 og London og Amman i 2005 samt mordet på Theo van Gogh i Holland er det blevet demonstreret, at også angreb gennemført af små terrorgrupper mod civile mål har stor psykologisk og politisk effekt. Det er meget sandsynligt, at flere militante sunniekstremistiske netværk vil vælge at ramme sådanne ubeskyttede mål med enkle midler.

Hæmmende faktorer

Det var tidligere karakteristisk for al-Qaida, at aktionerne var rettet mod mål med stor symbolværdi, og det medvirkede til at forstærke budskabet, især over for potentielle støtter blandt utilfredse muslimer. Hvis terrorbekæmpelsesindsatsen på verdensplan fortsættes, vil der være tendens til, at militante sunniekstremister tvinges til at fravælge de mest avancerede våbentyper og aktionsformer, fordi de ikke får ro til at udvikle og forberede dem.

Med al-Qaidas ledelse på vej ud af spillet åbnes for en løsere bevægelse af militant sunniekstremisme. Der er ikke længere en snæver kreds, der formulerer bevægelsens ideologi, og hvad der er legitime angrebsmål. Den sunniekstremistiske ideologi vil fremover sandsynligvis blive vedligeholdt og udviklet i konkurrence mellem forskellige skoler. Et eksempel er spørgsmålene om, hvorvidt mindre rettroende muslimer må dræbes, og i hvilket omfang drab på muslimer kan accepteres som bieffekt af angreb på vesterlændinge. Dermed fremstår bevægelsens antivestlige mål mindre klart, og det svækker opbakningen blandt muslimer generelt.

Sunniekstremismens utopiske karakter vil være med til at begrænse dens langvarige appel og dermed evnen til at rekruttere aktive tilhængere. Den ekstremistiske ideologis relative popularitet stammer i høj grad fra dens løfte om forandring. Men dens manglende evne til at skabe et reelt bud på et andet samfund vil efterhånden blive mere åbenlys, hvorfor den på langt sigt kan miste opbakning.

Øget integration af muslimer i vestlige samfund kan mindske en udbredt oplevelse af diskrimination og dermed hæmme sunniekstremismens tiltrækningskraft og rekrutteringsmuligheder.

Årsagerne til terrortruslen er komplekse, og langsigtede tiltag som for eksempel ideologiske modaktioner, styrkelse af svage stater eller økonomiske og politiske reformer kan sandsynligvis påvirke nogle af dem, mens evnen til at opspore, modvirke og optrevle netværk er det mest effektive våben mod terrorisme på kortere sigt. Det er samtidig en indsats, som også vil have betydning for terrorismens mere langsigtede udvikling.

Shiamuslimsk terrorisme - Libanesisk Hizbollah

Hizbollahs ideologi er baseret på den afdøde iranske Ayatollah Khomeinis teologiske doktriner om behovet for at udvikle en shiamuslimsk stat til at varetage de shiitiske interesser i samfundet. Ud fra denne grundholdning har Hizbollah etableret sig dels som politisk-social bevægelse, dels som væbnet milits med kapacitet til også at operere uden for Libanon både ved terrorisme og ved legal virksomhed. I forståelse med Iran og Syrien støtter Hizbollah fortsat de palæstinensiske grupper Hamas, Palæstinensisk Islamisk Jihad samt PFLP-GC.

Libanesisk Hizbollahs eksterne sikkerhedsorganisation (ESO) har formentlig kapacitet til at gennemføre terrorangreb fjernt fra Libanon og udgør derfor en potentiel transnational terrortrussel. ESO har dog næppe aktuelle hensigter om at gennemføre sådanne terrorangreb.

ESO har tidligere udført operationer i Sydøstasien, i Sydamerika, på Den Arabiske Halvø, i Libanon og i Europa. I Hizbollahs optik udføres operationerne for at forsvare shiitiske interesser og har ofte fundet sted som en form for gengældelse for overgreb på shiitiske interesser eller drab på ledende Hizbollah-medlemmer. Iran har stor indflydelse på ESO.

Forholdet mellem terrorgrupper og stater

Siden angrebene i USA den 11. september 2001 har kampen mod terrorisme tvunget stater til at standse eller reducere deres støtte til terrorisme, og der er blevet stadig færre områder, hvor terrorister eller terrorgrupper under beskyttelse af lokale myndigheder har fuldstændigt frit spil. I stedet kan terrornetværk i nogle tilfælde etablere sig i områder, hvor myndigheders manglende evne eller vilje til at kontrollere fuldt ud, hvad der foregår på deres territorium, bliver udnyttet af terroristerne. Der er dog stadig lande, der støtter terrorisme.

Iran

Iran har gennem flere år tilladt visse grupper, som er optaget på EU's terrorliste, at have permanent repræsentation i landet. Der er tale om de radikale palæstinensiske islamistiske grupper Hamas, Palæstinensisk Islamisk Jihad samt den oprindeligt venstreorienterede PFLP-GC.

Den libanesiske shiamuslimske bevægelse Hizbollah har gennem årene i stort omfang modtaget våben og økonomisk støtte fra Iran.

Derimod står det shiitiske Iran og militante sunniekstremistiske netværk generelt i et stærkt modsætningsforhold. De iranske myndigheder søger at bekæmpe og infiltrere sunniekstremistiske bevægelser i Iran, mens militante sunniekstremister angriber shiitter i Irak og Pakistan. Medlemmer af al-Qaida og andre transnationale sunniekstremistiske netværk kan opholde sig i Kurdistan og Baluchistan, som både er uvejsomme og domineret af sunnitiske befolkninger.

Syrien

Syrien har i en årrække ligesom Iran givet husly og anden støtte til grupperne Hamas, Palæstinensisk Islamisk Jihad, PFLP-GC og Hizbollah.

Stillet over for internationalt pres for at standse støtten fortsætter Syrien med at fremhæve Hizbollahs, Hamas' og Palæstinensisk Islamisk Jihads karakter af modstandsbevægelser. Derfor vil Syrien sandsynligvis modsætte sig, at Hizbollah og de palæstinensiske grupper udfører terroraktioner imod vestlige interesser i eller uden for Mellemøsten. Hizbollahs væbnede aktiviteter over grænsen til Israel samt Hizbollahs blotte tilstedeværelse i det sydlige Libanon er imidlertid et kort, som man må forvente, at hverken Syrien eller Iran vil spille sig af hænde, da det er et brugbart pressionsmiddel i konflikten med Israel.

Militante sunniekstremistiske netværk benytter Syrien som transitland i forbindelse med operationer i Irak, men efter alt at dømme sker det uden accept fra de syriske myndigheder, der i mange år har slået hårdt ned på sunniekstremisme.

Pakistan

Pakistan har utvivlsomt tidligere ydet støtte til terrorister, der opererede i både Afghanistan og Kashmir. I dag bekæmper Pakistan dog relativt målrettet især de terrorgrupper, der ikke har relation til Kashmir-konflikten. Ikke mindst efter to attentatforsøg mod landets præsident

ser Pakistan de al-Qaida-tilknyttede grupper i landet som en trussel mod landets sikkerhed. Da nogle af de kashmirske gruppers ideologi er nært beslægtet med al-Qaidas, er det imidlertid tvivlsomt, om den pakistanske regering helt kan undgå, at personer, hvis træning den har støttet, senere indgår i transnationale sunniekstremistiske netværk.

Illegal våbenhandel og organiseret kriminalitet

Illegal handel med våben er særlig udbredt i Afrika, men findes også i udstrakt grad i Sydøstasien og i det kaukasiske område. Til brug for sunniekstremistiske terroristers aktioner i Europa anskaffes våben bl.a. fra lokale, organiserede kriminelle netværk. Generelt søger sunniekstremistiske terrornetværk at skaffe sig våben tæt på deres operationsområde.

Der forhandles våben af alle typer på det illegale våbenmarked. På verdensplan er der dog især stor efterspørgsel efter mindre våbensystemer og reservedele samt ammunition. Våben fra det tidligere Sovjetunionen er særdeles efterspurgt, da de sædvanligvis er de billigste, og da de fleste købere er udrustet med dem i forvejen. Vestlige våbensystemer handles dog også på det illegale våbenmarked.

Man-portable Air Defence Systems (MANPADS) er særligt efterspurgt på grund af deres effektivitet og betjeningsvenlighed. MANPADS udgør visse steder en trussel mod flytrafik, især under start og landing og i lav højde. Hidtil har terrorister haft begrænset held med anvendelsen af MANPADS. Den manglende effektivitet kan skyldes, at materiellet bliver upålideligt med tiden, eller dårlig uddannelse i brugen af det.

Det afrikanske kontinent er med sine mange interne og transnationale konflikter særlig udsat, fordi der her er et stort marked for illegale våben. Køb af våben finansieres ofte med diamanter og andre værdifulde mineraler, og i nogle tilfælde olie.

Udbredelsen af håndvåben i stor mængde er en medvirkende faktor bag kontinentets fortsatte ustabilitet.

Organiseret kriminalitet er et transnationalt fænomen med effekt langt ud over det land, hvor

det har sin oprindelse. Der er tendens til, at de kriminelle netværk får en mere løs organisationsstruktur, hvilket betyder, at de enkelte celler i netværket spiller en mindre rolle for netværkets overlevelse. Det er typisk udviklingslandene eller lande, hvor samfundet er inde i en omstillingsproces, der er mest sårbare over for organiseret kriminalitet.

Den russiske mafia og andre kriminelle organisationer og personer med rod i det tidligere Sovjetunionen har fået langt friere spil og har udvidet deres aktiviteter geografisk. De udfører sofistikeret kriminalitet som for eksempel computerkriminalitet. Den russiske mafia er lige så globalt etableret som den japanske Yakuza, de kinesiske triader og de nigerianske kriminelle netværk.

I både Albanien, Kosovo og Bosnien-Hercegovina ses der en høj grad af sammenhæng mellem de enkelte landes statsapparater, politikere og den organiserede kriminalitet. Den udvikling er fortsat destabiliserende for den demokratiske udviklingsproces i hele regionen. Desuden dominerer den albanske mafia det kriminelle miljø i mange vesteuropæiske storbyer, hvor den især kontrollerer narkotika- og sexmarkedet.

I Afghanistan er forudsætningen for organiseret kriminalitet, og især kriminalitet relateret til produktion og distribution af opium, til stede i form af korrupsion og svag lovgivning. Der har i foråret 2005 desuden været en tendens til stigning i antallet af kidnapninger.

Den ustabile situation i Irak er medvirkende til en øget udvikling af den organiserede kriminalitet. En af de væsentlige former for organiseret kriminalitet i Irak er smugleri, men også f.eks. kidnapning, sortbørshandel, plyndring

af last- tank- og personbiler er udbredt og er væsentlige elementer i finansieringen af oprørsgruppernes kamp.

Selv om skibsfarten har truffet sine forholdsregler, udgør pirateri i visse områder et

sikkerhedsproblem for den internationale skibsfart. Staterne i de områder, hvor piraterne holder til, har svært ved at bekæmpe dem, og en samlet operativ indsats i internationalt regi er ikke etableret.

Spredning af masseødelæggelsesvåben

Den teknologiske udvikling og den øgede samhandel i verden har medført, at den teknologi og de produkter, som er nødvendige til udvikling af masseødelæggelsesvåben, er tilgængelige for stater, som har de nødvendige finansielle og organisatoriske ressourcer til at sætte ind på det. Det er derfor muligt for stater, som ønsker at øge deres politiske og militære indflydelse, at fremstille masseødelæggelsesvåben. I det omfang, det lykkes sådanne stater at overvinde de barrierer mod erhvervelse af masseødelæggelsesvåben, som det internationale samfund løbende søger at udbygge, vil det bidrage til en øget regional og international ustabilitet.

En række stater besidder kernevåben og ev-

nen til at fremføre disse med fly eller ballistiske missiler. Ud over USA, Storbritannien, Frankrig, Rusland og Kina besidder også Indien, Pakistan og formodentlig Israel kernevåben og evnen til at fremføre dem. Nordkorea kan have tilstrækkeligt fissilt materiale til nogle få kernevåben, og Iran mistænkes for at have et program for udvikling af kernevåben. Nordkorea og Iran råder over og videreudvikler ballistiske missiler med en rækkevidde på mere end 1.000 km. Flere ikkevestlige stater har i varierende omfang programmer for udvikling af kemiske og biologiske våben og har i visse tilfælde fremstillet og oplagret sådanne våben.

Mellemøsten, Golfen og Nordafrika

De politiske systemer i regionen er med enkelte undtagelser autoritære, og befolkningerne er udelukket fra den politiske beslutningsproces. Folkelig deltagelse i den politiske debat og overgang til repræsentative styreformers er imidlertid ikke længere tabu, og flere stater har iværksat politiske reformer. På trods af olieindtægter har mange stater en svag økonomisk udvikling. Samtidig har befolkningstilvæksten betydet et faldende BNP pr. indbygger. Fattigdommen vokser, og store dele af befolkningerne er ramt af arbejdsløshed, især de unge. Flere af staterne baserer deres politiske legitimitet på evnen til at sikre befolkningen en acceptabel levestandard. Mister de den evne, vil det skabe massiv utilfredshed.

Islamismen er den mest markante politiske kraft i området, fordi den repræsenterer et alternativ til de siddende regimer. Tilslutningen til de islamistiske bevægelser øges i takt med befolkningernes voksende frustration og forarmelse. I forbindelse med iværksættelse af reformer har verdslige politiske bevægelser fået større frihed, og der er opstået reformfløje i flere af landene. De er typisk blevet mødt med velvilje hos regimerne, der håber, at de kan skabe et alternativ til de yderliggående islamister.

Mellem landene i regionen er det fortsat for-

skellene, der springer i øjnene. Medlemmerne af Den Arabiske Liga står inden- og udenrigspolitisk langt fra hinanden og har svært ved at finde fælles politisk fodslag.

Tre internationale begivenheder har sat den politiske dagsorden i regionen: Terroranslagene mod USA den 11. september 2001 og USA's efterfølgende krig mod terror, den anden palæstinensiske intifada samt krigen i Irak. USA's krig mod terror stiller krav om, at regimerne i området slår ned på militante islamister, forhindrer tilslutning til yderliggående islamistiske organisationer og øger kontrollen med islamiske velgørenhedsorganisationer.

Fortsættelsen af konflikterne i Israel-Palæstina og Irak bidrager til at styrke de yderliggående islamister. Flere af regimerne tør ikke indføre større politisk frihed, så længe disse konflikter øger islamisternes politiske opbakning.

Israel er den eneste stat i Mellemøsten, som formodes at besidde kernevåben. Det forhold ønsker regionens øvrige stater at få sat på Det Internationale Atomenergiagenturs dagsorden. I spørgsmålet om et atomvåbenfrit Mellemøsten kræver Israel, at Pakistans nukleare kapacitet indgår. Iran mistænkes for at have et program for udvikling af kernevåben, men fastholder, at programmet alene har et civil formål.

Den mellemøstlige konflikt

Den israelsk-palæstinensiske konflikt samt konflikten mellem Israel og flere af de arabiske stater i Mellemøsten har præget Mellemøsten i årtier. Især de palæstinensiske flygtninges rettigheder, den endelige grænsedragning og Jerusalems status skiller parterne. Konflikten giver ekstremistiske miljøer grundlag for rekruttering af frivillige til både den regionale konflikt og internationale terrorgrupper.

Israel har formelt sluttet fred med Ægypten og Jordan, mens en formel fredsaftale med Syrien, Libanon og Irak ikke er blevet indgået. I 2003 præsenterede EU, USA, Rusland og FN en "Køreplan for Fred" i Mellemøsten. Køreplanens mål er en regionalt anerkendt tostatsløsning på den israelsk-palæstinensiske konflikt, men det er ikke realistisk, at Køreplanen kan gennemføres i sin nuværende form.

Israel og palæstinenserne

Israel er økonomisk og militært den stærkeste stat i Mellemøsten. Så længe Israel opretholder det strategiske partnerskab med USA, eksisterer der ingen reel konventionel trussel mod Israel. Masseødelæggelsesvåben under fjendtlige staters kontrol udgør en ydre trussel mod Israel, og de militante palæstinensiske grupperes terrorhandlinger truer umiddelbart Israels indre sikkerhed. Israels regering har svaret igen ved at pålægge de væbnede styrker at likvidere palæstinensiske ledere, som den sætter i forbindelse med den væbnede palæstinensiske opstand.

I juni 2002 indledte Israel byggeriet af en fysisk barriere mellem store dele af Vestbredden og selve Israel. Det hævdes fra israelsk side, at barrieren er en midlertidig sikkerhedsforanstaltning mod selvmordsbombere og ikke en politisk markering af grænsen mellem Israel og en eventuel fremtidig palæstinensisk stat. Der er dog ikke en entydig sammenhæng mellem Israels sikkerhedshensyn og den aktuelle linjeføring. Israel rømmede i august 2005 de israelske bosættelser i Gaza og trak i september sine styrker ud af området. Israel har dog viljen og kapaciteten til at genbesætte større dele af Gaza, hvis det er nødvendigt set i et israelsk sikkerhedsperspektiv. På Vestbredden fortsætter israelerne med at bygge den fysiske barriere og udvide bosættelserne. En komplet israelsk rømning af Vestbredden er ikke sandsynlig. Dertil har Israel alt for store interesser på spil.

Arafats død i november 2004 har medført betydelige forandringer i det palæstinensiske politiske liv, ikke mindst i form af lokalvalg og præsidentvalg, der tidligere var blevet forhindret af Arafat. I januar 2005 vandt Mahmoud Abbas præsidentvalget. Han vil især blive målt på øko-

nomiske forbedringer, institutionelle reformer, især af sikkerhedsapparatet, opgør med korrupsion og magtmisbrug samt reduktion af de daglige gener, som den israelske besættelse påfører palæstinenserne.

Fatah, det hidtil altdominerende parti i palæstinensisk politik, er i dyb krise som følge af korrupsion og magtmisbrug. Krisen forstærkes af Arafats død og udsigten til hårdere konkurrence fra Hamas, både inden for paraplyorganisationen PLO og ved fremtidige valg. Hamas nyder størst popularitet i Gazastriben, mens Fatah og uafhængige kandidater har større opbakning på Vestbredden. Hamas' popularitet skyldes ikke blot bevægelsens evne til at levere hjælp i form af mad og sundhedsydelse, men også dens offensive modstandskamp mod Israel. Risikoen for en palæstinensisk borgerkrig er på kort sigt lav, da hensynet til den fælles israelske fjende lægger en dæmper på de interne konflikter.

Fra 2003 til 2005 var der et betydeligt fald i palæstinensiske angreb på Israel i sammenligning med tiden umiddelbart efter den anden intifadas udbrud i 2000. Der vil stadig forekomme palæstinensiske angreb på Israel, men den anden intifada har som politisk epoke nået en afslutning. Den palæstinensiske pris for den anden intifada har været høj set i forhold til de politiske resultater. En ny generation af palæstinensere vokser op i en konflikt præget af voldelige sammenstød, selvmordsbombere, kidnapninger, likvideringer, palæstinensiske raket- og morterangreb samt israelsk artilleri- og flyangreb. Over 4.000 er blevet dræbt siden 2000, og erfaringerne fra dette miljø gør det sandsynligt, at volden fortsætter.

Syrien

Syrien er ikke kun under pres på grund af sit engagement i Libanon, men også i spørgsmålet om samarbejde om Irak. Hertil kommer samarbejdet med militante palæstinensiske grupper og Libanesisk Hizbollah samt Syriens formodede

kemiske våben. Presset er kommet til udtryk ved forøget international kritik, stærkest udtrykt ved amerikanske sanktioner og FN's sikkerhedsrådsresolutioner. Resolution 1559 pressede Syrien til at trække sig militært ud af Libanon,

og resolution 1636 pålægger Syrien at samarbejde med FN's undersøgelseskommission, der efterforsker mordet på den tidligere libanesiske premierminister Rafiq Hariri.

Syrien har flere gange under præsident Bashar al-Assad fejlfortolket sit udenrigspolitiske råderum. Det syriske politiske system er under Bashar al-Assad blevet langt mere flertydigt end under faderen, Hafez al-Assad, der styrede Syriens udenrigspolitik egenhændigt. Derfor er de syriske reaktioner på det internationale pres af blandet karakter. På den ene side har Syrien indtaget en trodsig holdning til FN's undersøgelseskommissions foreløbige rapport og anmodning om samarbejde. På den anden side synes styret bevidst om, at et vist samarbejde er nødvendigt. Derfor vil styret i den nærmeste fremtid sandsynligvis optræde mere varsomt på den internationale scene.

På trods af det massive internationale pres på Syrien er regimet forholdsvis stabilt. Oppositionen er meget svag og splittet og truer ikke regimet. Det er dog muligt, at kredse inden for regimet vil vurdere, at det bedst kan sikre sin overlevelse ved at skifte topledelsen ud efter Syriens seneste internationale ydmygelser og med udsigt til, at højtstående personer eventuelt skal udleveres.

Syrien er kritisk over for den amerikanske tilstedeværelse i Irak, der opfattes som krænkende og destabiliserende for regionen. Syrien

er interesseret i et forholdsvis stabilt Irak, fri for amerikanske tropper og interesser. Syrien har fra starten af invasionen af Irak frygtet, at en amerikansk succes i Irak ville betyde øget risiko for, at det stod for tur i en amerikansk regimeskift-politik. Samtidig er styret i Damaskus også klar over, at en fiasko for USA kan føre til et opsplittet Irak, som Syrien i høj grad også frygter. Syrien ser gerne et forholdsvis kort og traumatisk ophold for amerikanerne i Irak, der vil afholde dem fra at behandle Syrien som Irak under Saddam Hussein. Det syriske regime er dog formentlig bevidst om, at direkte støtte til militante antikoalitionselementer i Irak vil medføre skarpe politiske og militære reaktioner fra USA.

Golanhøjderne har været besat af Israel siden 1967, og besættelsen er en vigtig årsag til fjendskabet mellem de to stater. Syrien har ved flere lejligheder signaleret vilje til uden forhåndsbetingelser at indgå i fredsforhandlinger med Israels regering, men der er ikke udsigt til reelle forhandlinger. En eventuel israelsk-palæstinensisk fredsaftale kan Syrien opfatte som en trussel, da en sådan aftale kan gøre Syrien til en irrelevant aktør på den politiske sidelinje. Fortsat konfrontation mellem Israel og palæstinenserne kan derfor fra Syriens side i visse situationer opfattes som en udvikling, der ligefrem er værd at arbejde for, da den giver større handlefrihed både regionalt og internationalt.

Libanon

Efter den syriske tilbagetrækning står Libanons politiske system over for en langstrakt genfødselsproces både med hensyn til en frigørelse fra syrisk indflydelse og en ændring af den politiske magtfordeling. Processen rummer mange farer for Libanon, men en borgerkrig er mindre sandsynlig.

Syriens greb om Libanon er svækket betydeligt efter den militære tilbagetrækning, men Syrien kan stadig påvirke gennem politiske og økonomiske forbindelser. Der vil fortsat eksistere et strategisk partnerskab mellem Syrien og Libanon, specielt i forhold til Israel. Således

underkender et politisk flertal i Libanon også den del af sikkerhedsrådsresolution 1559, der omhandler afvæbningen af Libanesiske Hizbollah, der ses som en legitim modstandsbevægelse i forhold til Israel.

Efter Israels tilbagetrækning fra Libanon i 2000 har der i grænseområderne mellem Israel, Syrien og Libanon udviklet sig et særegent politisk og militært normalbillede. Uskrevne regler tilsiger, at Hizbollahs angreb på Israel inden for det omstridte grænseområde Shebaa Farms accepteres stiltiende af Israel, som kun svarer igen ved at angribe Hizbollah. Hvis Hizbollahs

angreb er særligt voldsomme eller finder sted uden for Shebaa Farms, svarer Israel igen ved

at angribe Syrien, der af Israel opfattes som ansvarlig for Hizbollahs aktiviteter.

Jordan

Jordans udenrigspolitik er i høj grad styret af, at langt størstedelen af landets befolkning er fjendtligt stemt over for Israel og USA's mellem-østpolitik. Det gælder ikke mindst palæstinerne, der udgør cirka 60 % af Jordans befolkning. Desuden er Jordan afhængig af finansiell og militær støtte, som primært sikres af USA. Den jordanske konge forsøger derfor at føre en

pragmatisk politik, så Jordan undgår indenrigs-politisk uro.

Det jordanske monarki vil både på kort og langt sigt være stærkt påvirket af udviklingen i de palæstinensiske områder, Israel og Irak. I de senere år er forholdet til nabostaterne blevet betydeligt forbedret.

Ægypten

Som det store geografiske midtpunkt i den arabiske verden har Ægypten traditionelt søgt rollen som regional leder. Ægypten er en naturlig mægler i den israelsk-palæstinensiske konflikt i kraft af sit særlige forhold til USA og Israel kombineret med den betydelige politiske vægt, som landet har i arabiske, herunder palæstinensiske, kredse. Ægypten er - ud over landets turistindtægter - økonomisk meget afhængig af amerikansk bistand. Kraftig befolkningstilvækst, forsyningsvanskeligheder, høj arbejdsløshed og et langvarigt underskud på betalingsbalancen fastholder Ægypten i en alvorlig økonomisk situation.

Præsident Hosni Mubarak vandt i september 2005 som ventet det ægyptiske præsidentvalg, der for første gang havde flere kandidater. Valget var dog præget af uregelmæssigheder, der favoriserede Mubarak, og det populære Muslimske Broderskab opstillede ikke. Alligevel har Ægypten inden for det seneste år har gennemgået en vis demokratisering, som også kom til udtryk ved parlamentsvalget i efteråret 2005. Eksempelvis er hidtidige tabuer som korrupsion, anvendelse af tortur og Mubaraks forsøg på sikre sin søn præsidentposten nu blevet offentlige temaer. Derudover er flere større demonstrationer vendt mod regeringen blevet tolereret.

Irak

En række oprørs- og terrorgrupper yder omfattende voldelig modstand mod overgangsprocessen. De fleste angreb finder sted i det centrale Irak, især i de større byer. Den væbnede modstand udgøres af et bredt spektrum af grupper med forskellige politiske, religiøse og stamme-relaterede motiver. Langt de fleste udspringer af den sunniarabiske befolkningsgruppe. Personer med rod i det tidligere regimes magtapparat spiller en nøglerolle i oprørsgrupperne, som i

praksis kontrollerer flere by- og landområder i den sunniarabiske del af Irak og fører en blodig intimideringskampagne mod civilbefolkningen. Sunniekstremistiske terrornetværk med forbindelse til al-Qaida prøver at afspore regeringens og koalitionsens stabiliseringstiltag. Nogle netværk benytter ikke-irakiske terrorister, som er kommet til Irak for at deltage i hellig krig mod USA og USA's irakiske samarbejdspartnere.

Sunniaraberne er blevet marginaliseret og

står uden samlet politisk eller religiøs ledelse. Den shiitisk dominerede overgangsregering konsoliderer sammen med kurderne sit greb om den irakiske stat. Shiitterne tøver med at give indrømmelser til sunniaraberne. Det bringer shiitterne i opposition til USA, der har en interesse i en bred politisk deltagelse i et Irak, der skal kunne klare sig uden amerikansk militær tilstedeværelse. Koalitionen bliver stadig mere upopulær i Irak. Derfor er det en kamp mod tiden at få inddraget den sunniarabiske gruppe. FN-resolution 1546, der giver den multinationale styrke det overordnede ansvar for stabiliteten i Irak, blev forlænget i november 2005. Det skete på opfordring fra den irakiske regering, fordi de irakiske sikkerhedsstyrker langtfra er klar til at påtage sig ansvaret for sikkerheden.

I det centrale Irak er især Bagdad præget af de mange daglige angreb og interne irakiske likvideringer af modstandere.

I det sydlige Irak er situationen forholdsvis rolig. Radikale shiitiske grupper står bag de fleste af de relativt få angreb i det danske ansvarsområde. De resterende angreb bliver udført af sunniekstremistiske celler og modstandsgrupper, der udspringer af det tidligere regime.

I det kurdiske område er situationen også forholdsvis rolig. De to dominerende kurdiske partier, KDP og PUK, fortsætter deres strategiske samarbejde og har delt magten mellem KDP's Massoud Barzani, der har fået præsidentposten i Kurdistans Region, og PUK's leder, Talabani, der er blevet Iraks præsident. I de kurdiske provinser lever drømmen om kurdisk selvstyre. De kurdiske ledere er formentlig klar over, at det er urealistisk, men de forsøger at udnytte den stærke kurdiske forhandlingsposition som en af sejrherrene i krigen mod Saddam Hussein til at konsolidere regionens status.

Det går trægt med at få de arabiske lande politisk engageret i Irak. På det økonomiske område stiger samhandlen mellem Irak og dets nabolande som følge af Iraks store efterspørgsel efter importerede varer. Det gælder især forarbejdede olieprodukter, som importeres fra blandt andet Saudi-Arabien, Kuwait, Iran, Syrien og Tyrkiet. Lande, der ønsker at investere i mere langsigtede projekter, for eksempel olie-, gødnings-, elektricitets- og cementproduktion,

har ikke særlig gode kår i Irak på grund af sikkerhedssituationen og udbredt statslig ejendomsret til produktionsmidlerne.

Forholdet til Syrien er anspændt som følge af infiltrering af militante sunniekstremister over grænsen fra Syrien til Irak og tilstedeværelsen i Syrien af medlemmer af det tidligere irakiske regime, der mistænkes for at støtte modstandskampen i Irak. Under den shiitisk dominerede overgangsregering er forholdet til Iran blevet markant forbedret. Spørgsmålet om en endelig fredsaftale og afvikling af de enorme krav om krigsskadeserstatning fra iransk side over for Irak er endnu ikke afgjort. Samarbejdet med Iran er kontroversielt. Mange irakiske sunniarabere, verdslige shiitter og kurdere ønsker ikke iransk indflydelse på udviklingen i Irak og er skeptiske over for de iranske hensigter. For USA er det vigtigt at undgå en dominerende iransk indflydelse på det nye, shiitisk dominerede Irak.

Den vanskelige sikkerhedssituation lægger en afgørende dæmper på genopbygningen af Irak. Oliesektoren udgør 95 % af landets eksportindtægter og står for 75 % af BNP. Ud over oliesektoren er den offentlige sektor en drivkraft i økonomien på grund af de store investeringer i genopbygning og de stigende lønudgifter til sikkerhedsstyrkerne. Inflationen har indtil begyndelsen af 2005 været under kontrol, men er i løbet af året taget til. De store offentlige sikkerhedsudgifter giver en vis positiv økonomisk effekt i form af de lønninger, der udbetales. Sikkerhedsudgifterne forhindrer imidlertid nødvendige investeringer i infrastrukturen. Det gælder især olieraffinerier og elværker, der ikke kan udnytte deres kapacitet.

Valget i januar 2005 var en milepæl i Iraks politiske udvikling. Det viste folkelig opbakning til partierne bag overgangsprocessen, selv om størstedelen af den sunniarabiske befolkningsgruppe ikke deltog. Vedtagelsen af forfatningen ved folkeafstemningen i oktober 2005 bevirker, at den politiske overgangsproces kan afsluttes med parlamentsvalg i december 2005 og efterfølgende regeringsdannelse. Forfatningen er et skrøbeligt kompromis mellem de shiitiske og kurdiske partier. Den giver ikke klare retningslinjer for islams rolle og Iraks føderale

struktur. Desuden stemte den sunniarabiske befolkningsgruppe imod forfatningen.

Forhandlingerne om dannelse af en regering efter parlamentsvalget vil efter alt at dømme tage mange måneder. I heldigste fald afsluttes forhandlingerne med en bred aftale mellem Iraks etniske og religiøse grupper om deling af magten. En sådan aftale kan danne udgangspunkt for en forholdsvis hurtig svækkelse af oprørskampen. Det mest sandsynlige udfald er

dog, at den shiitiske og kurdiske alliance fortsætter sit regeringssamarbejde uden en væsentligt større sunniarabisk deltagelse. Den sunniarabiske oprørskamp vil formodentlig fortsætte på samme niveau som hidtil, hvis sunniaraberne ikke får en mere fremtrædende politisk placering. Situationen i Irak vil sandsynligvis eskalere til en egentlig borgerkrig, hvis koalitionen forlader Irak, før de irakiske sikkerhedsstyrker er i stand til at opretholde sikkerheden.

Iran

Mahmoud Ahmadinejad vandt præsidentvalget i juni 2005 på løfter om at bekæmpe korrupsion og arbejdsløshed. Han er yderliggående konservativ og den første ikke gejstlige præsident i den islamiske republik. Desuden repræsenterer han en ny gruppe af konservative, der sværger til de islamiske værdier og er stærkt loyale over for Khamenei, som fastholder den konservative fløj på en ideologisk linje.

Efter otte års uindfrie løfter om politiske, økonomiske og sociale reformer har den iranske befolkning mistet troen på, at reformbevægelsen kan præstere resultater. Befolkningen ønsker imidlertid stadig ændringer i det iranske samfund. Høj arbejdsløshed og udbredt fattigdom er altoverskyggende problemer for den lavere middel- og underklasse, der nu har sat deres lid til Ahmadinejad.

Den iranske økonomi er i fortsat vækst. I 2005 forventes væksten at ligge på ca. 5,5 %, hvilket udgør et mindre fald i forhold til de foregående tre år. Væksten skyldes primært de stigende oliepriser. Oliesektoren skaffer 80 % af Irans eksportindtægter, og Iran står for knap 5 % af verdens olieproduktion. Trods vækst er økonomien tyngt af strukturelle problemer med høj inflation, høj arbejdsløshed og udbredt fattigdom.

I forhold til omverdenen er et af de væsentligste spørgsmål, Irans formodede kernevåbenprogram. Det er en udbredt opfattelse i den iranske befolkning, at atomprogrammet er et nationalt anliggende. For mange iranere er anskaffelse af kernevåben et spørgsmål om nationens over-

levelse og status som regional stormagt. Den iranske ledelse fastholder, at atomprogrammet alene har fredelige formål. Irans forhandlinger med Tyskland, Frankrig og Storbritannien er bl.a. motiveret af et ønske om at forhindre, at sagen overføres til FN's Sikkerhedsråd, eller at Irans atomfaciliteter bliver angrebet. Iran vil gå langt for at undgå dette og håber sandsynligvis, at Rusland og Kina vil tale imod eller ligefrem nedlægge veto mod sanktioner mod Iran, hvis sagen bliver behandlet i Sikkerhedsrådet.

På det regionale plan har mangeårig isolation ikke ændret ved Irans selvopfattelse som regional stormagt i politisk, militær, religiøs og kulturel forstand. Iran har benyttet den ændrede regionale situation til at søge bi- og multilaterale relationer udbygget ved et aktivt diplomati over for landene i regionen. Anstrengelserne har imidlertid kun båret begrænset frugt. Der er fortsat betydelig mistillid mellem Iran og de arabiske naboer. Valget af Ahmadinejad og udsigten til en styrket shiitisk islamistisk iransk profil har forstærket dette forhold. I Irak har Iran store interesser på spil, og dets engagement omfatter både politiske og religiøse kontakter samt humanitær, økonomisk og militær bistand. Den shiitisk dominerede overgangsregering i Irak er positiv over for samarbejde med den iranske regering.

Iran ser USA's indflydelse i regionen som en af de væsentligste begrænsninger på naboernes villighed til at indgå i dialog endsige samarbejde med Iran. Syrien er Irans nærmeste allierede i regionen, men er under stort amerikansk pres og

derfor i øjeblikket mere forsigtig med at udstille alliancen med Iran. Den massive amerikanske militære tilstedeværelse i Afghanistan, Irak og på Den Arabiske Halvø opfatter Iran som en provokation og frygter, at USA vil bruge nabolandene som base for angreb på Iran.

Det iranske regime er stabilt, og intet tyder på, at det vil bøje sig for det betydelige internationale pres i atomsagen. Befolkningens utilfredshed med de økonomiske og sociale forhold vil heller ikke være nogen alvorlig trussel mod regimet i de nærmeste år.

Golfstaterne

Golfstaterne står over for en udfordring i form af ydre og indre pres for at gennemføre politiske reformer. Alle Golfstater har indledt reformprocesser, om end i meget forskellige tempi. Samtidig med de politiske reformer gennemfører størstedelen af Golfstaterne økonomiske reformer, som har til formål at udvikle økonomien alsidigt og nedbringe den høje arbejdsløshed. Preset for at gennemføre økonomiske reformer er imidlertid begrænset, så længe olieprisen er høj. De høje oliepriser giver kun landene en stakket frist, inden de bliver tvunget til at gennemføre økonomiske reformer. Golfstaternes kombination af stor befolkningstilvækst, generøse velfærdssystemer og ringe jobskabelse i den private sektor er ikke holdbar i længden.

Golfregimerne står over for en stor udfordring i forholdet til USA. De skal tøjle den udbredte modstand i befolkningerne mod USA for at kunne fortsætte det nødvendige sikkerhedspolitiske samarbejde med amerikanerne. Utilfredsheden bliver ikke mindre, så længe USA fastholder sin støtte til Israel. Den fortsatte konflikt i Irak bidrager yderligere til den kritiske holdning over for USA og styrker opbakningen til islamistiske bevægelser i området.

I Saudi-Arabien har kongefamilien tidligere forsøgt at imødegå intern kritik ved at føre en balanceret politik, der kunne tilfredsstille både reformkræfterne og de radikale islamistiske grupper. Efter en række terroranslag rettet mod olieindustrien, saudiarabiske institutioner

og udenlandske borgere er det blevet klart for kongefamilien, at der er behov for at slå ned på radikale islamistiske kræfter og inddrage de moderate dele i en reformproces. Den folkelige opbakning til den militante islamisme er i øvrigt begrænset i Saudi-Arabien. De yderliggående islamister har mistet folkelig sympati for deres sag, fordi mange af ofrene for de senere års terrorhandlinger har været arabere.

Shiamuslimernes øgede synlighed på den politiske scene i Irak har skabt bekymring hos det saudiske styre for udviklingen i Saudi-Arabiens shiitiske minoritet. Mellem en og to millioner shiitter, ca. 10 % af befolkningen, bor i den olierige østlige provins og har hidtil været udsat for politisk, økonomisk og religiøs diskrimination. Der har i de seneste år været en tendens til, at kongehuset inddrager fremtrædende shiitter i politisk dialog.

Alliancen med USA og tilstedeværelsen af amerikanske styrker i landet udgør et politisk dilemma for Saudi-Arabiens kongefamilie. USA er på den ene side garant for kongefamiliens greb om magten. På den anden side har alliancen medført kritik fra især islamister og udgjort et indenrigspolitisk problem. Kongehuset har i praksis søgt at imødekomme USA, men har retorisk anlagt en proarabisk linie. Eksport af den saudiske statsreligion, wahabismen, vil fortsætte, men kongefamilien vil forsøge at undgå, at omverdenen ser denne religion som anstifter af terrorvirksomhed.

Nordafrika

Trods de nordafrikanske landes relativt høje økonomiske vækst i de seneste år er det ikke lykkedes regeringerne at bekæmpe den høje arbejdsløshed, den udprægede fattigdom og andre sociale problemer. Disse forhold øger den folkelige utilfredshed. Libyens regelmæssige politiske "reformer" har ingen betydning for præsident Ghadaffis greb om magten, der fortsat vil være egenhændigt og ukonstitutionelt. I både Marokko og Algeriet er der derimod gennemført reelle, demokratiserende reformer og afholdt relativt frie valg. Begge lande er dog fortsat langt fra at opfylde vestlige demokratiske standarder.

Landenes konstante befolkningstilvækst gør det vanskeligt at afhjælpe de sociale problemer. Fødselshyppigheden er generelt faldet de seneste år, men da omkring tre fjerdedele af alle nordafrikanere er under 25 år, vil befolkningstilvæksten i regionen fortsat ligge på knap 2 % pr. år. Tusindvis af afrikanere forsøger hvert år illegalt at immigrere fra Nordafrika til Europa. Derfor har de nordafrikanske og de sydeuropæiske lande i fællesskab intensiveret bestræbelserne på at stoppe den illegale trafik. Så længe de sociale og økonomiske forhold i Afrika ikke forbedres væsentligt, vil foranstaltningerne imidlertid blot flytte problemet til andre, mindre kontrollerede områder.

I hele Nordafrika findes islamistiske grupper, hvis mål er mere islamisk prægede stater. Enkelte grupper har valgt at bekæmpe staten med voldelige midler. Den manglende folkelige opbakning gør, at de militante grupper ikke truer regimernes eksistens. Alligevel udgør grupperne en reel sikkerhedstrussel mod befolkningen, især i Algeriet, og staterne bruger en stor del af deres begrænsede ressourcer på at bekæmpe dem. Terroren er desuden med til at skræmme tiltrængte vestlige investorer og turister væk.

Endelig er det et problem, at også terrorangreb i Europa har forbindelser til netværk i Nordafrika.

Trods periodevis optræk til opblødning i forholdet mellem regionens to stormagter, Algeriet og Marokko, anser Algeriet fortsat Marokko for en trussel. Landene har en række grundlæggende stridsspørgsmål, og deres engagement i konflikten om Vestsahara er en eksponent for disse uenigheder. Hvis der findes en løsning på Vestsahara-konflikten, vil forholdet mellem Algeriet og Marokko ikke automatisk blive normaliseret.

I spørgsmålet om Vestsahara ligger initiativet hos Marokko, efter at befrielsesbevægelsen POLISARIO har accepteret FN's fredsplan, men der er ingen udsigt til, at Marokko vil gå på kompromis. Både USA og Frankrig ser Marokko som en vigtig allieret i kampen mod terror og vil derfor ikke kompromittere styret i Rabat. Efter terrorangrebene i Madrid den 11. marts 2004, hvor flere af terroristerne var af marokkansk herkomst, har også Spanien, der traditionelt har støttet Vestsahara, skiftet kurs og lettet presset på Marokko betydeligt. Den militære støtte fra Algeriet til POLISARIO har været aftagende de seneste år på grund af den indenrigspolitiske situation i Algeriet og landets forsøg på at forbedre forholdet til USA og EU.

Marokko og Algeriet har udbygget deres samarbejde med USA og Europa i de seneste år. Libyen har i samme tidsrum normaliseret samarbejdet med Europa, og forholdet til USA er inde i en normaliseringsproces. Med erklæringen i Tripoli i 2003 om opgivelse af masseødelæggelsesvåben og den efterfølgende ophævelse af USA's og EU's sanktioner og handelsrestriktioner er Libyens politiske rehabilitering næsten fuldstændig. USA har dog beholdt Libyen på sin liste over stater, der sponsorerer terrorisme.

Asien

Asien er ved at finde en ny plads i en verden, hvor globaliseringen hastigt forandrer både de politiske og økonomiske forhold. Det giver Asiens førende stater mulighed for at spille en mere selvbevidst og indflydelsesrig rolle på globalt plan. Samtidig har økonomiske emner i betydeligt omfang overtaget dagsordenen fra de sikkerhedspolitiske og militære problemer. Asiens stærkt stigende andel af den globale produktion medfører et voksende handelsoverskud. Det er mest udtalt mellem USA og Kina, hvor den kinesiske eksport til USA er fem gange større end USA's eksport til Kina.

Den centrale strategiske relation i Asien er forholdet mellem klodens to mest folkerige stater, Kina og Indien, der har betragtet hinanden som modspillere i Asien i mere end 40 år. Kina har tidligere søgt at udmanøvrere Indien og lægge hindringer i vejen for Indiens ambitioner om at spille en væsentlig regional rolle. Det er især sket ved omfattende kinesisk militær hjælp til Pakistan, og Kina har dermed givet Indien en følelse af at være omringet. Med sine atomvåben og udviklingen af missiler, der kan nå Kina, har Indien taget skridt til at opnå militærstrategisk paritet med Kina.

Kina

Kinas økonomi svarer i dag til godt 60 % af USA's og vil overstige denne omkring 2025. Kina er dermed den magtfaktor i Asien, som alle andre regionale aktører må orientere sig efter. Det erklærede kinesiske mål er at etablere sig som Østasiens dominerende magt. Det kræver en forøgelse af Kinas økonomiske styrke over de næste to årtier. I dette tidsrum vil Kina strække sig langt for at undgå konfrontationer med USA, medmindre Kina føler sine strategiske interesser truet, for eksempel i forhold til Taiwan.

Kina vil fortsætte sin hastige udvikling mod økonomisk supermagtsstatus. Den voldsomme økonomiske ekspansion vil medføre perioder,

USA betragter Kina som sin strategiske konkurrent og ser inddæmning af den kinesiske verdensmagt gennem alliancer med primært Japan og Indien som det bedste middel til at fastholde amerikansk indflydelse i Asien. Indien ser taktiske muligheder i at anvende de amerikanske ønsker om samarbejde, der bl.a. omfatter fælles amerikansk-indiske militære øvelsesaktiviteter, til at øge Indiens betydning i Kinas øjne og til at neutralisere den amerikanske alliance med Pakistan.

Kina og Indien har i de seneste år indledt en strategisk dialog for at bilægge deres indbyrdes stridigheder. Samtidig presser Kina på for at få Pakistan til at forbedre sit forhold til Indien, så dette ikke hæmmer forsoningen mellem Kina og Indien. Forsoningen vil kunne danne grundlag for en opdeling af Asien i en kinesisk indflydelsessfære i Østasien og en indisk i Syd-asien.

De væsentligste sikkerhedspolitiske konflikter i Asien er Taiwan-spørgsmålet, forholdet mellem Nord- og Sydkorea samt striden mellem Indien og Pakistan med omdrejningspunkt i Kashmir.

hvor flaskehalse og inflationært pres tvinger myndighederne til at dæmpe væksten, hvilket vil kunne medføre større folkelige protester. Det kommunistiske parti er dog selv på langt sigt formodentlig i stand til at kontrollere og inddæmme sådanne udviklinger.

I 2002 overhalede Kina Japan som verdens næststørste olieimportør. De begrænsede muligheder for at øge landets egen olieproduktion og et stærkt stigende forbrug betyder øget afhængighed af olieleverancer fra udlandet. Kina prøver at sikre sin olieforsyning fra Mellemøsten ved at pleje tætte kontakter til Iran, men søger i øvrigt at stå på god fod med alle lande omkring Den Persiske Golf, især Saudi-

Arabien. Det er usandsynligt, at Kina vil se en interesse i konfrontation med Vesten på energiområdet. Men Kina vil bruge alle politiske og økonomiske midler, herunder våbensalg og udnyttelse af det permanente medlemskab af FN's Sikkerhedsråd, til at skaffe sig adgang til energireserver.

Den kinesiske ledelse har erkendt, at det kinesiske forsvar er forældet, og at Kina vil være USA teknologisk underlegen i lang tid fremover. Kinas forsvarsudgifter er fra et forholdsvis lavt niveau steget kraftigt i det seneste årti, og Kina har overhalet Rusland som det land i verden, der efter USA bruger flest ressourcer på forsvaret. Det kinesiske militærtekniske niveau er generelt lavt, og Kina søger at kompensere herfor ved at importere teknologi, primært til flåden og luftvåbnet med Rusland som den helt dominerende leverandør.

For at forøge sin militære rækkevidde arbejder Kina på at opbygge moderne flåde- og flystyrker, der kan dominere de omgivende havområder, først og fremmest Taiwanstrædet og Det Sydkinesiske Hav. Samtidig reduceres Kinas store hær, der omstruktureres for at kunne imødegå mindre, regionale konflikter langs landets grænser. Kina lægger betydelige kræfter i at udvikle sit ubådsvåben gennem en omfattende national produktion af konventionelle og nukleare ubåde samt import af ubåde fra Rusland. Denne kapacitetsopbygning vil på mellemlangt sigt give Kina realistiske muligheder for at afskrække udefrakommende magter

fra at intervenere i en konflikt i Taiwanstrædet.

Forholdet til USA er den afgørende faktor i kinesisk udenrigspolitik. Kinas store eksport til USA skaber øget gensidig afhængighed. Samtidig ser Kina USA som den største hindring for Kinas indflydelse i Asien. Kinas sandsynlige strategi er at udnytte sin voksende styrke til at samle Østasiens lande om sig i samarbejdsstrukturer.

Kina anvender sit "strategiske partnerskab" med Rusland som modvægt til USA's regionale og globale indflydelse. Endvidere har Rusland og Kina sammen med de tilgrænsende centralasiatiske stater inden for rammerne af Shanghai Cooperation Organisation (SCO) indgået en generel aftale om gensidige styrkereduktioner og anti-terrorsamarbejde i grænsezonerne. SCO har i 2005 optaget Indien, Pakistan og Iran som observatører.

I Nordøstasien stiger samhandlen mellem Kina, Japan og Sydkorea kraftigt. Tanker om tættere samarbejde mellem de tre nordøstasiatiske stater er ikke nye, og de tre lande forhandler om at danne et frihandelsområde. Nordøstasien udgør allerede klodens væsentligste økonomiske kraftcenter, og øget integration vil forstærke denne rolle. Aktuelt er de politiske relationer mellem Beijing og Tokyo dog på et lavpunkt. Den japanske ledelse ses i Kina som revanchistisk, og Japan har bl.a. provokeret Kina ved at omtale Taiwan som en fælles japansk-amerikansk bekymring.

Taiwan-spørgsmålet

Det er et centralt element i kinesisk udenrigspolitik at sikre udlandets fortsatte tilslutning til "et Kina-politikken". Den indebærer Taiwans tilbagevenden under Beijings suverænitet. Internationalt står Kina derfor stadig som truende og meget lidt fleksibel over for Taiwan. Det har ikke mindst belastet Kinas forhold til USA, der frygter at blive involveret i en konflikt. USA foretager i Taiwan-spørgsmålet en vanskelig balanceakt mellem at love støtte til det demokratiske Taiwan mod Beijings overmagt og at undgå

at give de uafhængighedssøgende kræfter en tro på automatisk amerikansk støtte.

Taiwans præsident Chen Shui-bian blev i marts 2004 genvalgt for en ny femårsperiode og vil formodentlig fortsætte sin uafhængighedssøgende linie. Kina vil fortsat stille krav til USA om at lægge en dæmper på Chen og har med vedtagelsen i marts 2005 af den såkaldte antiløsrivelseslov lagt op til en øget politisk dialog med Chens opposition.

Hvis det skulle komme til en taiwanesisk

selvstændighedserklæring, vil Kina reagere militært, selv med risiko for et sammenstød med USA. Kinas mest sandsynlige valg vil være en blokade. Den kinesiske militære opbygning har som sine primære formål dels at afskrække

Taiwan fra at erklære sig selvstændigt, dels at demonstrere, at en amerikansk militær intervention vil være så tabsgivende, at Washington i stedet vælger at sætte Taipei under diplomatisk pres.

Den koreanske halvø

Ophævelse af delingen af den koreanske halvø er et langtidsmål for begge de koreanske stater. Sydkorea søger at intensivere sin tilnærmelsespolitik gennem økonomisk, kulturelt og politisk samarbejde med Nordkorea. Seoul prøver hermed at understøtte en spæd økonomisk reformproces efter kinesisk forbillede. Både Kina og Rusland understøtter denne politik. De to lande har langsigtede, om end ikke helt sammenfaldende, økonomiske og strategiske interesser i en fredelig genforening. Omvendt fører USA en hård linje over for Nordkorea. Det har ført til uenighed i forhold til USA's allierede Sydkorea, som ikke vil opgive sine kontakter til Nordkorea. Den fortsatte krise om Nordkoreas atomvåbenprogram har ført til, at Japan nærmer sig den amerikanske linje.

Nordkoreas store væbnede styrker er regimets grundpille. Nordkoreas forsvarsudgifter udgør op mod en fjerdedel af BNP. Nordkorea har dog været nødt til at sænke sine forsvarsudgifter som følge af landets katastrofale økonomiske situation i de seneste år. Med en mange gange større økonomi i ryggen er Sydkorea med en forsvarsbyrde (forsvarsudgifter i forhold til BNP) på under 3 % i stand til at afholde mere end fire gange så store udgifter til sit forsvar.

USA har i praksis ikke brugbare militære midler over for Nordkorea. Det alternative

tvangsmiddel, en omfattende blokade af Nordkorea for at tvinge det til opgive atomvåbenprogrammerne, er ikke acceptabelt for nabolandene, som frygter følgerne af et økonomisk kollaps i Nordkorea. USA tilstræber derfor formentlig et maritimt overvågningsregime, der skal forhindre Nordkorea i at eksportere missil- eller atomteknologi.

Nordkorea ser sin evne til at opstille trusler som sit bedste kort til at påkalde sig omverdens, ikke mindst USA's, opmærksomhed og fremtvinge indrømmelser. Det er ikke på langt sigt holdbart for Nordkorea at fastholde opbygningen af en nuklear afskrækkelse som middel til at sikre statens overlevelse. Det er usandsynligt, at Kina, som er den ultimative garant for Nordkoreas eksistens, vil tillade en sådan udvikling, herunder en prøvesprængning. Ved at forstå sekspartsforhandlingerne i Beijing står Kina som den centrale magt i Østasien og den eneste magt, der vil være i stand til at løse atomspørgsmålet, bl.a. fordi Kina er det eneste land, der kan lægge hårdt økonomisk pres på Nordkorea.

Den ledende rolle viser for første gang Kinas position som regional stormagt, og succes i sekspartsforhandlingerne er blevet en strategisk kinesisk interesse. USA har derfor ikke travlt med at give de nødvendige indrømmelser, og det vil være vanskeligt at nå en løsning på kort sigt.

Afghanistan

Parlamentsvalget i september 2005 viste en stor spredning i stemmerne, og mange lokale ledere og krigsherrer er blevet valgt. Den fragmenterede politiske struktur i Afghanistan gør det sandsynligt, at ingen gruppe kan få flertal i par-

lamentet. Det afghanske styre vil formodentlig blive mere konservativt og mindre provestligt. Det kan gøre det vanskeligt for præsident Karzai at kontrollere den politiske proces. Karzais regering udfører en svær politisk balancegang i for-

søget på at udbrede centralmagtens indflydelse og bibeholde en vis lokal opbakning. Mange lokale ledere er økonomisk stærke, fordi de har adgang til at opkræve skatter og kontrollere grænsehandlen samt opiumproduktionen. De lokale lederes økonomiske styrke gør det muligt at opretholde lokale militser og sikrer deres autoritet i lokalsamfundene. Det gør det vanskeligt at skabe en stærk centralmagt og genopbygge og demokratisere landet.

Alligevel er det lykkedes regeringen at skabe en vis makroøkonomisk stabilitet ved at genopbygge en række nøgleinstitutioner, som er nødvendige for den økonomiske vækst. Det har haft store økonomiske og demografiske konsekvenser, at afghanske flygtninge er vendt hjem, selv om det kun drejer sig cirka halvdelen af det samlede antal. Endnu mangler omkring tre millioner flygtninge at vende tilbage, de fleste fra Pakistan og Iran.

Afghanistan vil være afhængig af international bistand i mange år, uanset den positive politiske og økonomiske udvikling i de sidste to år. Ud over den amerikansk ledede styrke og den internationale sikringsstyrke ISAF omfatter støtten økonomisk genopbygning, reform af retssystemet og en omfattende reform af sikkerhedssektoren. Den primære trussel mod genopbygningen og demokratiseringen er ustabilitet i det sydlige og østlige Afghanistan. I disse områder

udsættes repræsentanter for regeringen og de amerikansk ledede styrker, hjælpearbejdere og lokalbefolkning jævnligt for angreb fra militante grupper. Landet præges i mange områder af omfattende menneskerettighedskrænkelser, kriminalitet og lovløshed.

Afghanistan er den dominerende opiumproducent på verdensplan, og opiumøkonomien er en integreret del af den afghanske magtstruktur. Præsident Karzai er klemmet mellem internationale ønsker om bekæmpelse af opiumproduktionen og lokale magthaveres og befolkningens afhængighed af indtægter fra opiumproduktion. En effektiv kampagne mod opiumsproduktionen er ikke sandsynlig, da den udover at underminere Karzais position ville forøge risikoen for internationale repræsentanter og styrker i landet.

USA, Rusland, Iran, Indien og Pakistan søger alle at påvirke udviklingen i Afghanistan. USA har primært arbejdet på at styrke præsident Karzai og dermed centralmagtens position over for de magtfulde lokale ledere. Rusland ønsker at sikre grænsen i nord for at hindre indflydelse i Centralasien fra islamiske grupperinger. Irans interesse består i at stabilisere Afghanistans vestlige grænse og begrænse den amerikanske indflydelse. Indiens engagement er primært et led i en omslutningspolitik over for Pakistan, som på sin side forsøger at mindske den indiske og den vestlige indflydelse.

Pakistan

Pakistans geografiske placering har gjort det til en af USA's hovedallierede i krigen mod terrorisme. Alliancen med USA har givet økonomiske fordele, men har også skabt et modsætningsforhold mellem præsident Musharraf og befolkningen. Musharraf har imidlertid udnyttet sin magt til at konsolidere sin position politisk og i hæren. Der har været to attentatforsøg på Musharraf i 2004. Et mord på Musharraf vil kortvarigt skabe et tomrum, indtil en der er udpeget en ny chef for hærens magtfulde stab. De mest magtfulde poster i de væbnede styrker er besat med tilhængere af Musharraf's moderat islamiske politik, og hæren vil fortsat dominere

Pakistan, men samtidig hindre en fri demokratisk udvikling.

Islam er et vigtigt element i den pakistanske nationale identitet. Det er derfor problematisk for Musharraf, at Pakistan har været nødt til at kappe båndene til mange islamiske militante grupper.

Militært sakker Pakistan bagud i forhold til Indien og bliver stadig mere afhængigt af sin nukleare afskrækkelse. Pakistan har gjort det klart, at et truende nederlag i tilfælde af et indisk angreb vil blive imødegået med atomvåben. Det betyder, at en eksistenskrig mellem de to magter ikke er sandsynlig.

Konflikten om Kashmir

En løsning på Kashmirkonflikten er afgørende for fred mellem Indien og Pakistan. Indien ønsker at ophøje den nuværende våbenstilstandslinje til fremtidig grænse, hvilket Pakistan ikke vil anerkende. Indien betragter Kashmir som et lokalt problem, mens Pakistan forsøger at internationalisere konflikten. Indiens forspring økonomisk og militært betyder, at Pakistans forhandlingsposition bliver stadig dårligere.

Pakistan ser Kashmir som et nøgleproblem, der skal løses, mens man stadig har mulighed for at påvirke resultatet. Indien ved, at det har tiden på sin side, og prioriterer derfor de generelle fredsforhandlinger mellem de to lande højere. Indien har mange ressourcer bundet i den potentielle konflikt med Pakistan, som kunne anvendes til at styrke Indiens indflydelse

Indien

Indien er nu en af verdens stormagter. Den indiske befolkning har passeret en milliard mennesker og der er høj økonomisk vækst. Den indiske økonomi forventes at kunne fastholde væksttempoet og vil på den anden side af 2010 indhente Japan. Indiens befolkning har dog i dag en levestandard, som i gennemsnit kun er det halve af den kinesiske. Den økonomiske fremgang betyder, at Indien i stigende omfang bliver afhængig af importeret energi.

Det er Indiens strategiske ambition at hæve sig op på niveau med Kina som asiatisk stormagt og opnå en dominerende rolle i Det Indi-

Japan

Trods sin status som en af verdensøkonomiens sværvægttere har Japan ikke tilstrækkelig politisk styrke til at optræde som international hovedaktør. Det er derfor mest sandsynligt, at Japan vil forstærke sin defensive orientering. Samtidig er Japan ved at blive integreret i Kinas økonomiske sfære, men søger at modvirke den

i Det Indiske Ocean. Derfor forsinker Kashmirkonflikten Indiens ambitioner om at spille en regional stormagtsrolle i Det Indiske Ocean.

Det er ikke sandsynligt, at der sker et stort gennembrud i forhandlingerne om en løsning på Kashmirkonflikten, selv om der er sket visse fremskridt. Jordskælvet i Kashmir i oktober 2005 nødvendiggjorde et samarbejde mellem Indien og Pakistan, og katastrofen har således fremmet fredsprocessen. Selv om de efterfølgende terrorbomber i Delhi har dæmpet denne tilnærmelse, er den med til yderligere at binde de to landes regeringer til at fortsætte processen. Alligevel er den internationale og især amerikanske indsats afgørende for den positive udvikling.

ske Ocean. Indiens atomvåbenprogram tjener primært til at afbalancere Kina og sekundært til at etablere nuklear jævnbrydighed med Pakistan. Med henblik på sin regionale rolle råder Indien allerede over et konventionelt stormagtsforsvar med en afbalanceret sammensætning af land-, luft- og flådestyrker. Dertil kommer et voksende element af taktiske a-våben. Indien råder dermed over et væsentligt offensivt potentiale, ikke mindst over for Pakistan. Samtidig er Indiens defensive styrke så stor, at landet kan afvise ethvert konventionelt angreb fra Pakistan.

voksende afhængighed af det kinesiske marked ved at styrke det sikkerhedspolitiske fællesskab med USA. Trods sin alliance med USA vil Japan dog søge at holde sig ude af en konflikt om Taiwan.

Aktuelt er Japan på konfrontationskurs med alle sine nabostater, mens Kinas forhold til

disse stadig forbedres. Den fastlåste konflikt om de fire sydlige øer i Kurilerne belaster det japansk-russiske forhold. Forholdet til Sydkorea er på det seneste blevet forværret af japanske bestræbelser på at få en mindre øgruppe, som muligvis har olie og gas i undergrunden, til-

bage fra Sydkorea. Endelig aktualiserede Kinas prøveboringer efter gas i Det Østkinesiske Hav nord for Taiwan i juni 2004 spørgsmålet om ejendomsretten til gasreserver i en zone, som Japan betragter som sin.

Sydøsteuropa

Det går fremad med de politiske reformer i regionen, men i et tempo, der ikke får alt for voldsomme indenrigspolitiske konsekvenser. Selv om den økonomiske situation i regionen som helhed udvikler sig positivt, er der betydelige strukturelle vanskeligheder på grund af landenes kommunistiske fortid og for Serbiens og Bosnien-Hercegovinas vedkommende af flere års krigshandlinger.

Bulgarien, Rumænien, Serbien-Montenegro, Bosnien-Hercegovina (BiH), Albanien, Makedonien og Tyrkiet har alle optagelse i EU som deres primære udenrigspolitiske målsætning. Krisen om EU's forfatningstraktat og den dermed forbundne usikkerhed om tidsperspektivet for optagelse af nye medlemmer udgør derfor i varierende grad et problem for dem. Bulgarien og Rumænien har fået løfte om optagelse i EU i 2007, dog med et forbehold, der kan betyde, at Rumænien først optages i 2008. Frygten i politiske kredse i Bulgarien og Rumænien er derfor

begrænset til usikkerhed om, i hvor høj grad EU vil kunne yde den forventede økonomiske bistand frem mod den endelige optagelse. Anderledes forholder det sig med Kroatien, der har fået status af kandidatland, men hvor åbningen af optagelsesforhandlinger er udsat på grund af det mangelfulde kroatiske samarbejde med krigsforbrydertribunalet (ICTY) i Haag.

Tyrkiet, der med sin befolkning på 68 millioner er langt det største land i det nuværende kandidatfelt, befinder sig i en særlig situation. EU's optagelsesforhandlinger med Tyrkiet i oktober 2005 betyder, at udviklingen i den tyrkiske EU-proces fortsætter, men tidsperspektivet for medlemskab ligger ud over en tiårs horisont. Som regional magt har Tyrkiet stor fordel af at fortsætte sin nuværende 360 graders udenrigspolitik, og det stadig mere omfattende økonomiske samkvem med Rusland betyder, at Tyrkiet i modsætning til de øvrige lande har et vist politisk og økonomisk alternativ til EU.

De tunge problemer på Vestbalkan

De sikkerhedspolitiske problemer, der opstod under og efter den jugoslaviske borgerkrig, er nu begrænset til det vestlige Balkan, primært til spørgsmålet om Kosovos fremtidige status. I Kosovo, Makedonien og det sydlige Serbien eksisterer der fortsat mindre grupper, der mener, at de albansk dominerede områder uden for selve Albanien skal løsrives og knyttes til et selvstændigt Kosovo. I det daglige udgør disse grupper kun en begrænset trussel, men deres tilstedeværelse er med til at vanskeliggøre en endelig stabilisering af de albansk beboede områder.

I BiH sikrer et vedvarende pres fra det internationale samfund og Den Høje Repræsentant (Office of the High Representative (OHR)) en fremtidig integration mellem BiH's to enheder. Det er ikke sandsynligt, at det igen kommer til borgerkrig i BiH. Fremtiden er usikker for Unionen af Serbien og Montenegro, der blev indgået

efter pres fra EU i 2002, og nye statsdannelser i form af Montenegros løsrivelse kan dermed blive virkelighed allerede på kort sigt.

Det er ikke sandsynligt, at disse problemer vil føre til en gentagelse af 1990'ernes krigstilstand. De militære styrker på Vestbalkan er blevet orienteret mod intern sikkerhed og nationalt forsvar, og foruden ambitionen om EU-medlemskab er der et generelt ønske om en tilnærmelse til NATO.

Den største trussel mod stabiliteten stammer fra organiseret kriminalitet og korruption, der kan hæmme implementeringen af de nødvendige politiske og økonomiske reformer. Der er desuden risiko for, at etnisk motiverede uroligheder i Kosovo, Presevo-dalen i Serbien og lokalt i Makedonien kan sætte den politiske udvikling i stå.

Kosovo

FN's midlertidige administration i Kosovo (UNMIK) har efter urolighederne i marts 2004 ført en mere resultatsøgende og pragmatisk stil, der har bragt den politiske situation tættere på en afklaring. FN's Sikkerhedsråd har i efteråret 2005 indledt forhandlingerne om Kosovos fremtidige status. Den tidligere finske præsident Marti Ahtisaari er blevet udpeget som FN's særlige repræsentant i statusspørgsmålet og vil stå i spidsen for forhandlingerne. Denne proces forventes ultimo 2006 at føre til en internationalt forhandlet og overvåget aftale, der vil give Kosovo en begrænset uafhængighed. Kravet om uafhængighed er kosovoalbarnernes udgangspunkt i forhandlingerne.

Enkelte politikere i Beograd er begyndt at føre en mere kompromissøgende politik og har foreslået en deling af Kosovo. Denne løsningsmodel er dog allerede udelukket af kontaktgruppen, der ligeledes har udelukket en tilbagevenden til situationen før 1999 samt enhver form for sammenlægning med omkringliggende lande. Den serbiske regering i Beograd vil uanset resultatet af statusforhandlingerne formodentlig fortsætte med økonomisk at støtte det serbiske mindretal i Kosovo, både officielt og uofficielt. På trods af støtten fra Beograd vil den serbiske udvandring fra Kosovo fortsætte.

Unionen Serbien og Montenegro

Efter pres fra EU indgik Serbien og Montenegro i marts 2002 en aftale om at forlænge statsfællesskabet i tre år. Aftalen blev implementeret i foråret 2003. Hermed blev endnu en statsdannelse på Balkan undgået indtil videre. EU ønsker at undgå montenegrinsk selvstændighed for ikke at skabe præcedens for løsningen af Kosovo-spørgsmålet. Mange politikere i de to lande anser kun den fælles stat for en nødvendighed dikteret af EU. Dermed er det sandsynligt, at parterne vil gøre brug af deres ret til at udskrive folkeafstemninger om uafhængighed, når aftalen udløber, selv om det er imod EU's klart udtrykte ønske.

Der er i begge lande stærke kræfter, der vurderer, at det vil være nemmere at blive

knyttet til EU uden et statsfællesskab. EU's accept af, at de to lande i økonomiske spørgsmål behandles uafhængigt af hinanden, tolkes af mange i Serbien og Montenegro som en erkendelse fra EU's side af, at landene med fordel også på andre områder vurderes uafhængigt af hinanden. Derfra er vejen ikke lang til en anerkendelse af, at de to lande kan skilles i mindelighed. En opløsning af Serbien-Montenegro vil næppe få afgørende betydning for den regionale stabilitet, da de to lande allerede nu fungerer som to selvstændige enheder både politisk og økonomisk. Et selvstændigt Montenegro vil fortsat skulle holde tætte handelsforbindelser til Serbien.

SNG

Med få undtagelser er demokratiske principper formelt bredt accepteret i Fællesskabet af Uafhængige Stater (SNG), men i praksis efterleves principperne kun i det omfang, som de politiske ledere finder hensigtsmæssigt. Den økonomiske krise, som hærgede SNG-området i 1990'erne, er nu blevet vendt til økonomisk vækst på grund af områdets store energiekspor og gennemførelse af markedsøkonomiske reformer.

Udviklingen i Rusland/SNG er ikke længere afgørende for den globale sikkerhedspolitiske udvikling. Rusland har opgivet at spille en ligeværdig stormagtsrolle med USA. Rusland har endda svært ved at fastholde en rolle som centrum for de øvrige SNG-lande og oplever, at dets økonomiske og politiske model ikke kan konkurrere med især EU's tiltrækningskraft på de europæiske SNG-stater.

Ruslands/SNG's reelle sikkerhedspolitiske problemer ligger mod syd, hvor ekstremistiske islamistiske bevægelser destabiliserer dele af den islamiske verden og truer stabiliteten i den sydlige del af SNG.

Den oprindelige ide om at samle resterne af Sovjetunionen i et løsere forbund af stater, SNG, med fælles økonomiske og sikkerhedspolitiske interesser har ikke vist sig levedygtig. Rusland har derfor valgt at fokusere på SNG's kernesta-

ter og ikke SNG som organisation, men der er en mærkbar modvilje mod russisk dominans i hele SNG området.

Rusland har siden 2003 arbejdet for at oprette et mere forpligtende økonomisk samarbejde mellem de fire centrale stater i SNG, Belarus, Ukraine, Rusland og Kasakhstan. De fire stater står for over 90 % af SNG's økonomi. På det sikkerhedspolitiske område har Den Kollektive Sikkerhedstraktat-Organisation (ODKB) i 2004 overtaget SNG's rolle som det koordinerende forum og varetager af Ruslands militærpolitiske relationer til de nære allierede Belarus, Armenien, Kasakhstan, Kirgisistan og Tadsjikistan.

De såkaldte revolutioner i Georgien, Ukraine og senest Kirgisistan i løbet af de sidste to år har ikke medført grundlæggende ændringer i disse landes politiske systemer, om end der for de to førstes vedkommende er sket en betydelig udenrigspolitisk drejning mod Vesten. Rusland opfatter tydeligt omvæltningerne som drevet af vestlige kræfter og som forsøg på at svække Ruslands indflydelse i nabolandene. Reaktionen i de øvrige SNG-lande på "revolutionsbølgen" har været yderligere stramninger af vilkårene for oppositionskræfter og udstrakt skepsis over for vestlige staters demokratifremmende aktiviteter.

Rusland

Der er bred enighed blandt russiske politikere om, at den økonomiske genrejsning, som har kendetegnet de seks år under præsident Putin, også skal anvendes til at skabe forudsætningerne for, at landet internationalt kan genvinde den styrke, respekt og indflydelse, der sømmer sig for en stormagt. Det er derfor vigtigt for Rusland at have opnået fuldt medlemskab af G-8 og officiel anerkendelse af Rusland som en markedsøkonomi fra USA og EU. Tilsvarende prioriteres udsigten til en forbedret adgang til det internationale marked gennem en snarlig optagelse i WTO højt. Endelig er Rusland opsat på

at styrke sin rolle som økonomisk omdrejningspunkt for de 11 øvrige medlemmer af SNG.

De fælles interesser i kampen mod terrorisme og samarbejde om energiforsyning ændrer ikke på, at Rusland i en række andre sammenhænge opfatter USA som sin dominerende konkurrent. USA's kritik af interne russiske forhold er blevet skærpet, og Moskva føler sine interesser i sit nære udland krænket og truet af en mere aktiv amerikansk optræden i SNG-området.

Putin baserer sin Europapolitik på nære relationer til de største europæiske lande, især Tyskland, der suverænt er Ruslands største sam-

handelspartner og kreditornation. Sideløbende hermed udbygger Rusland det politisk-strategiske samarbejde med Frankrig, som ser strategiske perspektiver og fordele ved et nært forhold til Rusland. Det russisk-kinesiske forhold er stabilt, og samarbejdet udvikler sig især inden for energi og våbentechnologi.

Ruslands største sikkerhedsproblem er krigen i Tjetjenien og dens forgreninger i Nordkaukasus. Rusland har mere end tilstrækkelige styrker i regionen til at bevare kontrol overalt, undtagen i de mest utilgængelige bjergområder. Herfra kan oprørerne fortsat gennemføre mindre angreb, men ellers vil de i højere grad anvende terror og sprængstofattentater. Først på

langt sigt vil Rusland kunne reducere modstanden markant.

Også efter præsident Putins forventede afgang i 2008 vil den russiske ledelse være præget af kontinuitet og pragmatisme. Den russiske ledelse vil koncentrere sig om at gennemføre en politisk, økonomisk, militær og moralsk genrejsning, hvor styrkelsen af statsmagten vil være højt prioriteret. Tendensen til topstyret demokrati med et vist omfang af pression mod politiske modstandere og medierne vil blive fastholdt. Sikkerhedsorganerne vil spille en øget, men ikke dominerende rolle for ledelsens magtudøvelse.

Belarus

Belarus er det eneste tilbageværende diktatur i Europa og det mest isolerede land. Der er en svag, men dog stigende modstand i befolkningen mod præsident Lukashenkos styre og politik. Hans hidtidige popularitet er et resultat af urealistiske løfter om økonomisk fremgang og et udtryk for den belarussiske vælgerskares trang til at holde fast i det gammelkendte frem for at indlade sig på grundlæggende ændringer af samfundet.

Lukashenko strammer fortsat sit greb om magten for at sikre sig mod indre og ydre farer, herunder risikoen for både russiske og vestlige forsøg på at undergrave hans styre. Opposition står svagt og er præget af indre rivalisering. Indgrebene mod medier og regimemodstandere vil sandsynligvis stige yderligere frem mod præsidentvalget i 2006.

Belarussisk udenrigs- og sikkerhedspolitik er ensidigt rettet mod samarbejde med Rusland, der reelt er Belarus' eneste politiske og militære allierede. Det hidtidige mål om en union med Rusland er dog blevet afløst af skepsis over for

økonomisk integration. Lukashenko frygter, at den vil hindre hans muligheder for at kontrollere landet. Belarus tillægger ikke samarbejde med de europæiske lande eller institutioner betydning. Relationerne er anstrengte, ikke mindst til Polen, som Lukashenko tydeligvis ser som et arnested for konspiration mod sit styre.

Med præsident Lukashenko ved magten i yderligere en eller flere præsidentperioder efter 2006 er udsigterne for landet dystre. På alle områder må der i bedste fald forventes stagnation. På grund af Vestens yderst beskedne indflydelse i det belarussiske politiske miljø og Belarus' tilhørsforhold til den russisk-slaviske kulturkreds har Vesten kun ringe mulighed for at påvirke den politiske situation.

I kraft af den betydelige integration mellem Belarus og Rusland og stor russisk indflydelse på det belarussiske statsapparat, herunder ledelsen af de væbnede styrker og sikkerhedstjenesten, har reelt kun Rusland mulighed for at fjerne Lukashenko.

Ukraine

Ukraines udenrigspolitiske orientering er en stadig pendulbevægelse mellem Rusland og Vesten. I Kuchmas sidste år søgte Ukraine mod Rusland, men svingede mod Vesten, da Yushchenko overtog præsidentposten. Efter regeringsskiftet i september 2005 ser Ukraine atter ud til at orientere sig mod øst.

Rusland har efter det ukrainske systemskifte søgt at øge sin økonomiske indflydelse i Ukraine og har fået Ukraine med i SES. Også på energiområdet er samarbejdet med Rusland forstærket, hvilket øger den russiske kontrol med Ukraine. Ukraine ønsker ikke på nuværende tidspunkt at bryde med samarbejdet i SNG, men prioriterer de økonomiske samarbejdsrelationer, som kan gavne landet. Ukraine deltager i udvalgte dele af det militære SNG-samarbejde, selv om det formelt kun sker på bilateral basis. Ligeledes har Ukraine valgt at holde sig uden for det sikkerhedspolitiske samarbejde i ODKB.

Trods den fornyede orientering mod Rusland forsøger Ukraine at forberede sig på

medlemskab af EU og NATO, som dog ikke vil blive realiseret i dette årti. Selv om den ukrainske regering ser NATO som det lettest opnåelige mål, er et medlemskab af forsvarsalliancen ikke længere så interessant som tidligere, ikke mindst fordi der i den ukrainske vælgerbefolkning er en betydelig skepsis over for NATO.

Orangerevolutionen i slutningen af 2004 medførte ikke et fundamentalt opgør med det politiske system, der har styret Ukraine siden uafhængigheden, og Ukraine er fortsat styret af politiske klaner, der er afhængige af økonomiske særinteresser. De interne modsætninger i det styre, der overtog magten efter Orangerevolutionen, kom til udtryk i september 2005. Som følge af anklager om korruption udnævnte præsident Yushchenko en ny regering med teknokraten Yuriy Yekhanurov som leder. Bruddet i den politiske ledelse vil præge det politiske arbejde indtil parlamentsvalget i marts 2006 og vil vanskeliggøre en række kontroversielle strukturelle reformer.

Moldova

Moldova rummer flere latente konflikter. Der er betydelige sociale spændinger som følge af dyb fattigdom, selv efter SNG-forhold. Efter parlamentsvalget i marts 2005 sidder kommunistpartiet stadig på et absolut flertal, og den kommunistiske præsident Voronin blev genvalgt i oktober 2005. Præsident Voronin træffer alle væsentlige politiske beslutninger og nyder massiv opbakning i befolkningen, ikke mindst fordi han har lagt Moldovas udenrigspolitiske orientering om og nu ønsker integration i EU og NATO. Voronin-styrets forhold til Rumænien er til tider anstrengt, men har siden orienteringen mod Vesten nærmet sig Bukarest. Moldova er dog stærkt afhængig af russisk olie og gas, og den betydelige energigæld gør det sårbart over for russisk pression.

Konflikten med Transdnestr, landstrøben på den østlige side af Dnestr-floden, har helt domi-

neret Moldovas situation, siden den derboende russisktalende minoritet fik den politiske og militære kontrol i 1990. I juli 2003 blev den russiske styrke i Transdnestr formelt ændret til to fredsbevarende bataljoner. Rusland er tydeligvis ikke indstillet på at forlade regionen militært, og selv en beskeden militær tilstedeværelse gør det muligt for Rusland at fastholde den afgørende rolle i Moldova.

En genoptagelse af kampene mellem Moldova og Transdnestr er ikke sandsynlig. Trods gentagne beskyldninger fra transdnestrisk side om planer om en militær løsning har Moldova ikke styrke til at genvinde kontrollen med Transdnestr. For at fremme en diplomatisk løsning fremlagde Ukraine i foråret 2005 et forslag, der indledningsvis fokuserer på politiske reformer i Transdnestr.

Transkaukasus

Transkaukasus udgør et konfliktfyldt område mellem Rusland i nord og den islamiske verden i syd. Georgien og Aserbajdsjan har svagt udviklede politiske og statslige strukturer, og kun Armenien fremstår som en nationalstat. Trods store energiforekomster er regionen økonomisk tilbagestående. Dens rolle som transitvej for kaspisk olie og gas betyder, at stabiliteten i Kaukasus er blevet et væsentligt anliggende, ikke kun for Rusland, men også for Vesten. Regionens tre lande forsøger i forskellig grad at frigøre sig fra Moskvas indflydelse og nærme sig Vesten. Desuden har området tidligere fungeret som fristed for international terrorisme, hvilket yderligere har tiltrukket stormagternes interesse.

Den politiske situation i både Armenien og Aserbajdsjan er domineret af konflikten om Nagorny Karabakh. Forhandlingerne om en løsning foregår inden for rammerne af OSCE's Minskgruppe, der ledes af et fælles formandskab bestående af Rusland, USA og Frankrig. Rusland ser ikke længere en strategisk interesse i at holde konflikten uløst og søger nu konstruktivt at påvirke parterne. En fredsftale indebærer imidlertid upopulære kompromiser, hvilket kan føre til politisk uro i begge lande. Det er derfor vanskeligt at finde en løsning. Armenien råder over de bedste væbnede styrker i regionen og har nydt godt af omfattende materielleverancer fra Rusland, der er militært til stede i Armenien. Aserbajdsjan vil derfor ikke foreløbig forsøge at løse konflikten militært.

Armenien er hjørnesteinen i Ruslands bestræbelser på at bevare en afgørende rolle i regionen. Alliancen med Rusland sikrer Armenien mod tyrkisk intervention til fordel for Aserbajdsjan i tilfælde af en genoplussen af Nagorny Karabakh-konflikten. Armenien er dog ikke en russisk vasalstat, men forsøger at sprede sine udenrigspolitiske kontakter til især USA og Frankrig. Armeniens forbindelse til Iran bunder i de to landes fælles modsætningsforhold til Aserbajdsjan.

Det politiske system i Aserbajdsjan er baseret på præsident Aliyevs person og den klanstruktur, der omgiver ham. Regimet er autoritært, men udviste en vis tolerance over for oppositionen op til parlamentsvalget i november 2005 som følge af Vestens forøgede vægt på demokratiske spilleregler i SNG-området. Aserbajdsjan forsøger at udbygge kontakterne til Tyrkiet og Vesten, herunder NATO, men har dog foretaget en tilnærmelse til Rusland, som har kvitteret ved at indtage en mere nuanceret holdning i Nagorny Karabakh-konflikten. Aserbajdsjan har et modsætningsforhold til Iran, fordi Iran frygter separatistiske strømninger blandt sit 17 millioner store azeri-mindretal i det nordvestlige Iran. På sin side er Aserbajdsjan bekymret over Irans forsøg på at bruge den fælles shiamuslimske religion til at undergrave det verdslige styre i Baku.

Georgien har efter Rosenrevolutionen i efteråret 2003 styrket sin orientering mod Vesten og fortsætter tilnærmelsen til NATO. Landets svage økonomi giver dog grundlag for betydelig russisk indflydelse, primært gennem energisektoren. Præsident Saakashvilis forsøg på at genetablere kontrollen med landets to nordlige autonome republikker, Sydossetien og Abkhasien, bliver hæmmet af den russiske indflydelse og befolkningernes tætte bånd til Rusland. Selv om Georgien har indledt en massiv oprustning, vil det næppe forsøge at generobre de to republikker med militære midler. Georgiens ledelse er klar over, at Vesten vil reagere skarpt på et sådant forsøg, og at Rusland vil støtte de to udbryderrepublikker.

I selve Georgien prioriterer Rusland i højere grad økonomisk indflydelse end militær tilstedeværelse. Derfor underskrev Rusland i maj 2005 en erklæring om afvikling af de russiske baser i selve Georgien inden udgangen af 2008. Det er derimod usandsynligt, at Rusland vil acceptere en tilbagetrækning af de russiske fredsbevarende styrker i Abkhasien og Sydossetien, så længe de lokale magthavere ønsker russisk beskyttelse.

Det kaspiske område

På grund af betydelige olie- og gasforekomster spiller området omkring Det Kaspiske Hav en vigtig rolle i det globale energipolitiske spil. Uenigheden blandt de fem kyststater om Det Kaspiske Havs folkeretlige status er med til at præge den almindelige ustabilitet i regionen, men Rusland, Aserbajdsjan og Kasakhstan har ikke villet lade udvindingen af energiressourcerne afvente en afklaring. De har derfor indgået bilaterale aftaler om grænsedragningen til søs.

Kontrollen med den kaspiske olie er genstand for intens strategisk konkurrence. Olie-

rørledningen fra Aserbajdsjan via Georgien til Ceyhan i Tyrkiet, den såkaldte BTC-linje, blev taget i brug i slutningen af 2005, og dermed er Aserbajdsjan ikke længere afhængig af det russiske ledningsnet. Kasakhstan er særlig ombejlet, fordi dets voksende olieeksport kræver nye rørledninger, enten gennem Rusland, mod vest uden om Rusland eller mod øst til Kina. For Turkmenistans og Usbekistans vedkommende er energieksporten domineret af gas og er afhængig af Ruslands ledningsnet.

Centralasien

De centralasiatiske stater - Kasakhstan, Usbekistan, Turkmenistan, Tadsjikistan og Kirgisistan - har ikke en historisk baggrund som statsdannelse. De eksisterende grænser er produkter af sovjettiden, og de politiske systemer i landene domineres af de traditionelle klanstrukturer. En autoritær styreform har hidtil sikret en høj grad af intern stabilitet, der imidlertid synes at vakle, efter at præsident Akayev blev sat fra magten i Kirgisistan i april 2005, og efter at hundredvis af demonstranter blev skudt ned i Usbekistan i maj 2005. Regionens ledere frygter derfor at blive afsat og strammer deres greb om magten.

Rusland, Kina, Iran og USA har store interesser i regionen. Det skyldes regionens strategiske placering i forhold til konflikten i Afghanistan samt de store forekomster af olie og gas. I forbindelse med operationerne i Afghanistan har Usbekistan og Kirgisistan stillet flybaser til rådighed for Vesten. Vestlige energiselskaber er dybt involveret i olieudvinding i både Kasakhstan, Usbekistan og Turkmenistan.

Kasakhstan skiller sig ud fra de øvrige centralasiatiske lande, bl.a. med en russisk befolkningsandel på 30 %, og er geopolitisk og økonomisk snarere en vigtig del af SNG-områdets slavisksprogede kernelande. Usbekistan har ambitioner om at indtage en regional lederrolle i Centralasien. Der er derfor i hele regionen frygt for usbekisk indblanding i de andre staters forhold via de usbekiske minoriteter. Dertil kom-

mer uafklarede spørgsmål om grænsedragning. Det potentielt farligste område er den frugtbare og overbefolkede Ferganadal, der strækker sig gennem Usbekistan, Kirgisistan og Tadsjikistan.

Usbekistan har været USA's væsentligste allieede i Centralasien, men præsident Karimovs hårde styre har ført til, at USA har tilbageholdt støttemidler og nedtonet det militære samarbejdsprogram. På sin side har Usbekistan med støtte fra Rusland og Kina reageret ved at opsigte aftalen om amerikansk brug af basen i Khanabad, der var det primære amerikanske støttepunkt for operationerne i Afghanistan. I november 2005 indgik Usbekistan en gensidig forsvarsaftale med Rusland. Ifølge aftalen skal et angreb på et af landene anses som et angreb på dem begge. Opnåelse af baserettigheder i Usbekistan synes inden for Ruslands rækkevidde, og dermed har Rusland befæstet sin sikkerhedspolitiske indflydelse i Centralasien.

Rusland udøver stor indflydelse, især i Kasakhstan, Kirgisistan og Tadsjikistan. Turkmenistan fører en neutralitetspræget udenrigspolitik. I et forsøg på at sikre sig indflydelse og svække de islamistiske grupperinger og netværk støtter Rusland de centralasiatiske stater militært, både i form af uddannelse og materiel.

Tyrkiet søger at opnå indflydelse i regionen, hvor hovedparten af befolkningerne tilhører den tyrkiske sprog- og kulturkreds, og hvor de politiske ledelser betragter den verdslige, tyrkiske

statsmodel som forbillede. Tilsvarende har Iran stærke interesser i det persisksprogede Tadsjikistan og i en mere religiøst betonet politisk retning i landets ledelse.

Kina vinder i stigende omfang indflydelse i Centralasien. Det sker primært i regi af SCO, der bortset fra Turkmenistan, omfatter de centralasiatiske stater samt Rusland og Kina. Ved at operere i regi af SCO forsøger Kina at undgå, at Rusland føler sin status i regionen truet. Kina ser bl.a. SCO som et redskab til at begrænse den amerikanske indflydelse i Centralasien. Under SCO-topmødet i 2005 fik Kina og Rusland vedtaget krav om, at den amerikanske militære tilstedeværelse i regionen begrænses i tid.

Islams rolle i samfundene er et internt kon-

fliktemne. Regimerne betoner typisk den islamiske kulturarv som et led i opbygningen af de nye nationer, men ønsker at begrænse islams politiske rolle. Islams opblomstring er dog oftere udtryk for en almindelig religiøs vækkelse i den sunnimuslimske befolkning efter 70 års officiel ateisme end for omfattende spredning af fundamentalistiske holdninger. De ekstremistiske islamistiske bevægelser har således ikke bred støtte i de centralasiatiske befolkninger. Til gengæld har bevægelserne længe haft kontakter til transnationale militante netværk i Afghanistan og Pakistan, tjetjenske oprørere og yderliggående muslimske grupper i Mellemøsten og Asien samt til de muslimske uighurer i den kinesiske Xinjiang-provins.

Afrika syd for Sahara

Siden staterne syd for Sahara blev uafhængige i 1960'erne, har de været plaget af politisk ustabilitet og konflikter. Udviklingen har dog i de seneste år været inde i et positivt forløb, selv om der er en række markante undtagelser. Stadig flere stater har indledt politiske og økonomiske

reformer. Den politiske frihed er generelt forbedret, men økonomisk udvikling og fattigdom er stadig store problemer. Dermed er der fortsat væsentlige forhindringer for en løsning af de mange konflikter. Nye konflikter og ustabilitet kan opstå med kort varsel.

Politiske problemer

Statsapparaterne i de fleste afrikanske stater er meget svage, og de politiske systemer er præget af personligt styre, hvor magthaveren regerer landet enevældigt. Lederen opnår politisk støtte og legitimitet ved at købe sig loyalitet med vigtige poster. Det afgørende er personer og ikke institutioner. Forfatninger og andre formelle spilleregler bliver ikke overholdt, og relationerne

mellem magteliterne er i overvejende grad uformelle. De afrikanske stater har ikke udviklet sig til territorialt afgrænsede områder, hvor statsmagten udstråler fra et center og dækker til den territoriale grænse. Det betyder, at en række bevæbnede grupper reelt kontrollerer store dele af statens territorium.

Økonomiske problemer

De fleste afrikanske stater er afhængige af eksport af nogle ganske få råvarer. Derfor er de sårbare over for de internationale konjunkturer og lider desuden under et generelt forringet bytteforhold på verdensmarkedet. Samtidig er de plaget af en stor gældsbyrde, og korrupsion og ringe kvalitet i den offentlige forvaltning begrænser

yderligere den økonomiske vækst. Afrika syd for Sahara har således længe været ude af stand til at deltage effektivt i det internationale økonomiske system. Kontinentet har i øvrigt en stigende andel af verdens våbensmugling, narkohandel og illegal handel med ædelmetaller og diamanter. De store naturressourcer er en væsentlig kilde til konflikt.

Etnicitet og religion

De afrikanske kolonistater blev dannet uden megen skelen til etniske skillelinjer i befolkningen. Dermed blev befolkningsgrupper med forskellig etnicitet, religion og andre særtræk tvunget ind i et kunstigt politisk fællesskab. Alligevel er det mange steder lykkedes at opbygge en national identitetsfølelse. Men andre steder har de nationale forskelle givet grobund for voldsomme konflikter. Det typiske billede i Afrika er etniske og religiøse konflikter, som er blevet udnyttet og

forværret af magthavernes del og hersk-strategier. Konflikterne kan ofte føres tilbage til konkurrencen mellem de økonomiske og politiske eliter, for eksempel om indflydelsesrige stillinger i staten eller privilegier af forskellig art. Som led i dette har eliterne ofte søgt at mobilisere de brede befolkningslag, og mange mennesker er blevet opildnet til et nationalistisk had mod andre befolkningsgrupper.

Aktuelle konflikter

Selv om de afrikanske stater også forsøger at samarbejde i for eksempel Den Afrikanske Union er det konflikter og krige, der dominerer kontinentet. Den typiske konflikt er af intern karakter, men udvikler sig til en konflikt mellem stater, da oprørsgrupper ofte opererer på tværs af grænserne med støtte fra nabostater. Hovedsageligt er der tale om guerillakrigsførelse med mange parter, der ofte og hurtigt kan skifte side. Ud over stater kan der være tale om stridende stammer, militser, lokale krigsherrer og private militære firmaer. Det er desuden karakteristisk, at der ofte anvendes børnesoldater, og at kampene er præget af ekstrem brutalitet. Som regel har de stridende parter ingen interesse i en fredelig løsning, da deres politiske legitimitet og økonomiske grundlag er tæt knyttet til konflikterne. Kontinentet har tre overordnede konfliktzoner: Afrikas Horn, Centralafrika og Vestafrika.

Afrikas Horn

I Sudan underskrev repræsentanter for regeringen og oprørsgruppen SPLM/A i januar 2005 en endelig fredsaftale. Dermed er der sat et foreløbigt punktum for en næsten uafbrudt borgerkrig mellem Nord- og Sydsudan siden landets uafhængighed i 1956. Borgerkrigen har drejet sig om religion, olieresourcer og det sydlige Sudans ret til selvbestemmelse. Der hersker stor fjendtlighed og mistro mellem parterne efter mere end 20 års borgerkrig. Derfor vil holdbarheden af fredsafspraken i særlig grad afhænge af den internationale fredsbevarende mission, der er blevet indsat. Derudover er et fortsat diplomatisk pres på parterne afgørende. Den tidligere 1. vicepræsident John Garangs død i august 2005 forventes ikke på kort sigt at skade fredsprocessen i Sudan. Den nye 1. vicepræsident, Salva Kiir, har tidligere arbejdet for et delt Sudan, men udtrykker sig nu til fordel for et samlet Sudan. Implementeringen af fredsafspraken og Sudans forsoning afhænger af indrømmelser til Sydsudan med hensyn til fordelingen af skatte- og olieindtægterne. Det er sandsynligt, at denne proces vil rumme betydelige problemer. Undersøgelser og spekulationer, der antyder at Garangs død skyld-

tes et attentat, kan øge risikoen for voldelige sammenstød i de større byer i Sudan.

I Darfur-regionen i det vestlige Sudan har en gammel konflikt mellem lokale stammer og regeringskontrollerede militser udviklet sig til en humanitær katastrofe. Magtelisten i Khartoum beskyldes for at kontrollere og støtte den lokale arabiske milit, Janjaweed, som kæmper mod oprørsbevægelserne Sudanese Liberation Movement/Army (SLM/A) og Justice and Equality Movement (JEM). Parterne står langt fra hinanden, og en politisk løsning på konflikten er ikke umiddelbart forestående. Nord-syd-fredsafspraken inddrager ikke konflikter i andre dele af Sudan og får formentlig kun i begrænset omfang stabiliserende indflydelse på konflikten i Darfur. Det skyldes, at oprørsgrupperne i Darfur er blevet inspireret til at skærpe deres krav, mens regeringen søger at undgå flere indrømmelser til oprørsgrupper.

I Somalia skal præsident Yusuf stå i spidsen for en føderal femårig overgangsregering. Præsidentvalget blev internationalt og regionalt udråbt som et stort gennembrud i Somalias langstrakte krise, men fredsprocessen har kun bevæget sig meget langsomt fremad. Overgangsregeringen står over for meget store udfordringer med at etablere en troværdig national regering i Somalias klanbaserede samfund. Med tiden vil overgangsregeringen formentlig etablere sig fysisk i Somalia, men det er usandsynligt, at den vil blive i stand til at udføre sin myndighed over hele landet. Der er risiko for, at Yussufs manglende opbakning i den somaliske befolkning og hans tætte forbindelser til Etiopien kan fremkalde nye konflikter. Etiopiens og Yussufs fælles politiske mål er at forhindre større islamisk indflydelse og dannelsen af en islamisk stat i Somalia.

Mellem Eritrea og Etiopien fortsætter spændingen i Badme-området, selv om FN-missionen UNMEE siden årsskiftet 2000/2001 har afpatuljeret en midlertidig sikkerhedszone mellem de to stater og lagt en dæmper på konflikten. En international grænsekommision konkluderede i 2002, at Badme skulle tilfalde Eritrea, men Etiopien kræver, at kommissionen revurderer sin beslutning. Begge parter har intensiveret deres

militære tilstedeværelse langs den omstridte grænse. De militære manøvrer er defensive, og en storstilet væbnet konfrontation er derfor ikke umiddelbart sandsynlig. Den massive koncentration af militære styrker langs grænsen har imidlertid øget risikoen for sporadiske væbnede sammenstød. En politisk løsning er ikke inden for rækkevidde på grund af parternes uforsonlige holdning.

Centralafrika

Fredsprocessen i DR Congo forventes at være afsluttet i juni 2006, men den politiske opposition lægger hårdt pres på overgangsregeringen. Trods udbredt folkelig skepsis er det ikke lykkedes oppositionen at mobilisere så store folkemængder, at det kan true overgangsregeringen. Regeringen prøver at slå hårdt ned på militserne i det østlige Congo, hvor ustabiliteten er koncentreret. I DR Congo har Uganda og Rwanda traditionelt plejet deres stærke sikkerhedsmæssige og økonomiske interesser i Ituri og de to Kivu-provinser i den østlige del af landet. Meget tyder på, at de to stater ikke er interesserede i at medvirke aktivt til en stabilisering af området. Et stabilt Ituri vil bl.a. betyde, at den lukrative trafik med guld til nabolandene vil blive stoppet.

I Uganda er det ikke sandsynligt, at forhandlinger kan løse konflikten i nord. Det skyldes bl.a., at oprørsstyrken LRA ikke for alvor har interesse i at afslutte konflikten. Præsident Museveni kan til gengæld bruge LRA til at legitimere sit greb om magten og kanalisere store midler til hæren. LRA lever mere eller mindre af krigen og ønsker ikke at ændre på dette. Præsident Museveni styrkede i august 2005 sin position, da parlamentet som optakt til præsidentvalget i 2006 banede vej for at forlænge hans embedsperiode med yderligere fem år, selv om forfatningen hidtil har udelukket dette.

Rwanda er domineret politisk, økonomisk og militært af præsident Kagame og hans parti RPF. Kagame søger at udviske spændingerne mellem de to befolkningsgrupper tutsi og hutu. Ved præsident- og parlamentsvalgene i 2003 vandt RPF en jordskredssejr, men er siden blevet kritiseret for at undertrykke oppositionen og civilsamfundet. Al opposition er blevet margina-

liseret, og landets politiske, økonomiske og militære ledelse er i alt væsentligt sammensmeltet i RPF. Magteliten retfærdiggør RPF's politiske, militære og økonomiske kontrol som nødvendig for at undgå etnisk konflikt og en gentagelse af 1994-folkemordet.

I Burundi er situationen stadig præget af spændinger mellem hutuer og tutsier, men også internt i de etniske grupper. Den politiske proces er yderst skrøbelig trods væsentlige fremskridt i første halvår af 2005. Fremskridtene skyldes først og fremmest internationalt pres og krigstræthed. Der er ingen grundlæggende accept af forfatningens spilleregler blandt de dominerende politiske ledere. Hvis det internationale pres på de politiske ledere mindskes, er der en overhængende risiko for, at Burundi falder tilbage til det kaos, der tidligere har præget landet.

Vestafrika

I Liberia indledte FN med 15.000 mand sin hidtil største fredsstøttende operation (UNMIL) i 2003. Fredsstyrkerne og den opnåede fredsløsning har skabt en vis stabilitet i hovedstaden Monrovia og de større byer, men styrkerne har ikke fuld kontrol med landområderne og grænserne til Guinea og Elfenbenskysten. Oprørsbevægelserne er blevet reduceret til mindre enheder, som imidlertid vil kunne skabe problemer for UNMIL. Samtidig er der fortsat let adgang til våben via det vanskeligt kontrollerbare område ved grænsen til Guinea. Monrovia var i oktober 2004 udsat for voldsomme etniske og religiøse sammenstød, som tydeligt demonstrerede, at relativt få kan skabe store problemer, selv i det forholdsvis velkontrollerede Monrovia. Den svingende kvalitet af UNMILs styrker betyder, at de kan få svært ved at håndtere sikkerhedssituationen efter valgene i efteråret 2005, da det er sandsynligt, at det vil komme til nye sammenstød.

I Elfenbenskysten lykkedes det ikke at gennemføre det planlagte præsidentvalg den 30. oktober 2005. Et centralt stridspunkt er nu, om den nuværende præsident Gbagbo har ret til at blive på posten. AU og FN har foreslået, at Gbagbo fortsætter som præsident i yderligere 12

måneder, og at der udpeges en premierminister, der kan accepteres af alle stridens parter. Men ønsket om at få fjernet Gbagbo står øverst på oppositionens dagsorden. Oppositionens muligheder for at udfordre Gbagbo ligger bl.a. i den manglende ratificering af dele af Marcoussis-aftalen om en national forsoningsregering og krav om afvæbning af Gbagbos loyale militser. Den spændte situation og oppositionens frygt for nye overgreb vil forpligte det internationale samfund til at blive i landet indtil videre.

I Sierra Leone har den blodige borgerkrig nået sin foreløbige afslutning, men mange faktorer skaber usikkerhed. Demobilisering af de mange oprørssoldater og integrering af de tilbagevendte flygtninge skaber økonomisk og social ustabilitet. Desuden gør regeringens begrænsede ressourcer det vanskeligt at bevogte grænserne til det konfliktramte naboland Liberia. Freden

i Sierra Leone og regeringens overlevelse er i overvejende grad blevet sikret af tilstedeværelsen af FN-styrker. Det nuværende mandat indebærer, at der skal ske en gradvis afvikling af FN-missionen frem mod udgangen af 2005.

I Guinea har præsident Conté længe været syg. Hans embedsperiode udløber i 2010, men der er ingen tegn på, at han vil træde tilbage inden da. Han vil snarere blive siddende så længe som muligt for at holde fast ved sine privilegier og eventuelt undgå at blive anklaget for korruption og brud på menneskerettighederne, når han ikke længere har immunitet som præsident. Contés pludselige afgang eller død kan udløse etnisk uro eller kupforsøg, som på grund af de ukontrollerede grænser til nabolandene og den store koncentration af bevæbnede grupper kan få regionale konsekvenser.

